

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота магістра

з китайської філології

на тему:

**ЗАСОБИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ В КИТАЙСЬКОМОВНОМУ
КОНФЛІКТНОМУ ДИСКУРСІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Студента групи Мкит 52-21

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: Китайська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.06 Східні мови та літератури

(переклад включно), перша – китайська

Шкіцького Олександра Владиславовича

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц.

Любимова Юлія Сергіївна

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2022 року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ.....	8
1.1. Історія дослідження категорії ввічливості в лінгвістичних студіях.....	8
1.1.1. Теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серля.....	8
1.1.2. Принцип кооперації П. Грайса.....	9
1.1.3. Теорії ввічливості Р. Лакофф та Дж. Ліча.....	10
1.1.4. Модель лінгвістичної ввічливості П. Браун і С. Левінсона.....	12
1.1.5. Критика моделі П. Браун і С. Левінсона.....	14
1.1.6. Друга хвиля вивчення ввічливості.....	15
1.1.7. Третя хвиля вивчення ввічливості.....	16
1.1.8. Сучасні східноєвропейські дослідження ввічливості.....	18
1.2. Поняття категорії ввічливості, мовленнєвого етикету і гармонізації спілкування.....	19
1.3. Китайський погляд на ввічливість.....	22
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	28
2.1. Специфіка лінгвопрагматичного дослідження конфліктного дискурсу.....	28
2.2. Методи дослідження засобів гармонізації спілкування.....	31
2.3. Критерії відбору матеріалу дослідження.....	34
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ВЕРБАЛЬНИЙ АСПЕКТ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	37
3.1. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях вибачення.....	37
3.2. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях переконання.....	51
3.3. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях докору.....	59
3.4. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях відмови.....	62

Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
摘要.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КВ – категорія ввічливості

МА – мовленнєвий акт

СЛ – соціальне лице

ГС – гармонізація спілкування

ВСТУП

Будь-яка мовленнєва діяльність спрямована на іншу людину і є різновидом взаємодії, необхідної для соціалізації особи. У сучасних лінгвістичних дослідженнях домінує підхід, у якому мова постає системою та інструментом для комунікації. Це твердження лежить в основі сучасних прагмалінгвістичних студій. Оскільки соціальна інтеракція може мати деструктивний характер і конфліктні ситуації є доволі частотними в різних сферах суспільного життя, дослідження засобів гармонізації конфліктного дискурсу на матеріалі різних мов є актуальним і зумовленим потребами сучасних мовознавчих напрямів. Виходячи зі сказаного, наша наукова розвідка, присвячена вивченню мовних засобів нейтралізації конфліктних ситуацій на матеріалі сучасної китайської мови, відповідає запитам сучасного глобалізаційного світу і тенденціям розвитку мовознавчих наукових напрямів.

Конфліктний дискурс має різну репрезентацію в різних культурах. Китай є яскравим прикладом успішного культурного феномену: будучи однією з перших давніх цивілізацій, йому вдалося протягом п'яти тисячоліть на одній території зберігати і примножувати культурний спадок багатьох місцевих народів. Для китайської культури характерна ритуальність, якій підпорядковувались усі сфери життя китайців. Ритуал допомагав тримати під контролем численні племена, пом'якшувати конфліктні ситуації та запобігати їх виникненню.

Неминучий контакт Заходу і Сходу у середині XIX ст. спричинив трансформації китайської культури. Сучасний Китай на перший погляд істотно відрізняється від давнього, однак у його культурі ще живі образи минулого. У дослідженнях етикету, категорії ввічливості криється розуміння культурних процесів, що відбуваються в Китаї сьогодні. З огляду на брак мовознавчих праць, присвячених вивченню засобів гармонізації спілкування у конфліктному дискурсі сучасної китайської мови та збереженням інтересу лінгвістів до прагмалінгвістичних аспектів мови, наша робота є **актуальною** та відповідає запитам сучасного інформаційного суспільства.

Метою дослідження є аналіз і характеристика засобів гармонізації спілкування у китайськомовному конфліктному дискурсі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) розглянути категорію ввічливості як основний інструмент гармонізації спілкування крізь призму історії її вивчення;
- 2) висвітлити погляди західних і китайських учених на категорію ввічливості;
- 3) встановити зв'язок між гармонізацією спілкування, категорією ввічливості та мовленнєвим етикетом;
- 4) розглянути проблематику визначення поняття конфліктного дискурсу;
- 5) описати методи дослідження засобів гармонізації спілкування та обґрунтувати критерії відбору досліджуваного матеріалу;
- 6) на прикладі комунікативних фрагментів, відібраних із художнього і кінематографічного дискурсу, визначити та описати засоби гармонізації спілкування в різних комунікативних ситуаціях.

Об'єктом дослідження є засоби гармонізації спілкування в конфліктних ситуаціях на матеріалі сучасної китайської мови.

Предмет дослідження становить репрезентація засобів гармонізації спілкування у конфліктному дискурсі на мовному рівні.

Матеріалом дослідження слугували 44 комунікативні фрагменти, відібраних із роману “Мусульманські похорони” (кит. “穆斯林的葬礼” *Mùsīlín de zànglǐ*), художнього фільму “Цю Цзюй судиться” (кит. “秋菊打官司” *Qiūjú dǎ guānsī*), а також серіалів “Епоха підприємництва” (кит. “创业时代” *Chuàngyè shídài*), “Сільське кохання 13” (кит. “乡村爱情 13” *Xiāngcūn àiqíng*), “Час зустрітись” (кит. “相逢时节” *Xiāngféng shíjié*), “Ласкаво просимо” (кит. “欢迎光临” *Huānyíng guānglín*).

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями. Основними методами, застосованими в роботі, постають загальнонаукові методи *спостереження, зіставлення, узагальнення, опису, систематизації* та лінгвопрагматичні методи *структурного аналізу і контент-аналізу* – для аналізу та інвентаризації фактичного матеріалу, а також методи *лінгвістичного спостереження, опису, дистрибуції, дискурс-аналізу та інтен-аналізу* – для інтерпретації та систематизації засобів гармонізації спілкування в конфліктному дискурсі сучасної китайської мови.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній систематизовано та узагальнено погляди китайських, американських і європейських учених на взаємозв'язок гармонізації спілкування, категорії ввічливості та етикету; з'ясовано особливості лінгвопрагматичного дослідження конфліктного дискурсу; виокремлено та схарактеризовано засоби гармонізації спілкування в конфліктному дискурсі сучасної китайської мови на матеріалі літературного та кінематографічного дискурсу.

Практичне значення одержаних результатів визначає передусім те, що вони можуть бути використані для написання навчально-методичних посібників із міжкультурної комунікації, у проведенні практичних і семінарських занять із китайської мови, сучасного китайського мовного етикету і китайської ділової мови, а також для написання наукових розвідок із прагмалінгвістики та лінгвокультурології.

Апробація результатів нашого дослідження відбулась на міжнародній науково-практичній відеоконференції "Ad Orbem Per Linguas. До світу через мови", що проходила 25 травня 2022 року. Тези доповіді "Кінодискурс як актуальний матеріал лінгвістичних досліджень засобів гармонізації спілкування у сучасній китайській мові" надруковано у збірнику матеріалів Міжнародної студентської науковопрактичної відеоконференції "Україна у транскультурному й мультимодальному світі"(Шкіцький, Любимова, & Решетник, 2022).

Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів (теоретичного, методологічного і практичного), висновків, анотації іноземною мовою, списку використаних джерел і списку джерел ілюстративного матеріалу. Обсяг наукової роботи становить 77 сторінок, у списку використаних джерел налічується 79 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ

1.1. Історія дослідження категорії ввічливості в лінгвістичних студіях

Для кращого розуміння особливості функціонування засобів гармонізації спілкування (далі – ГС) у сучасній китайській мові та у її конфліктному дискурсі зокрема передусім необхідно розглянути історію вивчення ввічливості як складної комунікативно-прагматичної категорії, що є об'єктом сучасних лінгвопрагматичних досліджень та, на нашу думку, є основним інструментом власне ГС, адже саме категорія ввічливості (далі – КВ) лежить в основі гармонізації комунікації.

1.1.1 Теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серля

Початок досліджень вербалізації категорії ввічливості в мові пов'язано з розвитком теорії мовленнєвих актів, основи заклав британський філософ і лінгвіст Джон Ленгшо Остін у середині ХХ ст (Austin, 1962). Подальшим доповненням цієї теорії займався американський учений Джон Роджерс Серль (Searle, 1969). Під мовленнєвим актом (далі МА) розуміємо цілеспрямовану предметну дію, до виконання якої залучено мовця та слухача як носіїв узгоджених соціальних ролей (Searle, 1969, с. 16-19). Дж. Остін розрізняє такі аспекти МА, як *локуція* (творення і формулювання висловлювання), *іллокуція* (відображення інтенції мовця) і *перлокуція* (ефект цілеспрямованого впливу на адресата) (Данильчук, б. р.). Дж. Серль уводить у лінгвістику поняття директивних МА, які він описував як “спроби мовця змусити слухача здійснити певну дію” (Searle, 1983). Ці спроби варіюються від прямих (накази, прохання) до непрямих (завуальовані прохання, натяки).

Вивчення непрямих МА показує складність феномену ввічливості, що виявляється у можливості одного висловлювання виконувати різні прагматичні функції. Так, фрази “у кімнаті прохолодно”, “щось тут вітерець гуляє” в одній ситуації можуть трактуватись як буквальна констатація факту, а у іншій як непряме прохання зачинити вікно або увімкнути обігрівач, що є прикладом ввічливого –

ненав'язливого звертання з проханням до іншої людини. Ключем до розв'язування подібних неоднозначностей, на думку дослідників, виступає контекст.

Хоча теорія МА Дж. Остіна і Дж. Серля внесла чимало нового в розуміння процесу комунікації з боку мовця, все-таки вона не могла дати повне розуміння динаміки комунікативних процесів з боку мовця і слухача (Руднева, 2018, с.16).

На нашу думку, дослідження Дж. Остіна і Дж. Серля не тільки заклали основу для більш детального розгляду КВ, але й одними з перших вказали на важливість контексту у трактуванні “гармонізуючих” властивостей комунікативних одиниць.

1.1.2. Принцип кооперації П. Грайса

Підхід до вивчення КВ як до своєрідних мовленнєвих максим (принципів, правил) уперше у своїй роботі “Logic and Conversation”, виданій у 1975 році, запропонував англійський дослідник Пол Герберт Грайс. Учений використовує поняття загального принципу кооперації, що передбачає наявність в учасників комунікації певної мети – досягнути взаєморозуміння. Принцип кооперації базується на чотирьох їх максим (Grice 1975, pp. 45-47):

1) максими кількості: бути інформативним, не надавати більше інформації, ніж потрібно;

2) максими якості: не повідомляти інформацію, яку ви вважаєте неправдивою, не повідомляти інформацію, яку ви не можете підтвердити;

3) максима відповідності, або релевантності – під час комунікації поводити себе з урахуванням ситуації;

4) максими зрозумілості: уникати незрозумілості та двозначності, висловлюватись коротко, бути послідовним.

Варто зазначити, що ці максими П. Грайс розглядав як своєрідну інструкцію до раціонального використання мовних засобів і протиставляв їх правилам граматики. Так, недотримання граматичних правил мовцем зазвичай розцінюється лише як неграмотність, а порушення мовленнєвих максим – уже свідчить про наявність певних інтенцій з боку мовця (Ларина, 2003, с. 12-13).

Також П. Грайс допускав наявність й інших мовленнєвих максим (естетичні, соціальні, моральні), наприклад – “бути ввічливим” (Grice 1975, p. 45-47). Правила спілкування, які базуються на принципі кооперації, характеризуються спрямованістю на ефективність та інформативність мовлення. Це скоріше є вимогою формальної комунікації, а для буденного спілкування більш важливим є встановлення міжособистісних контактів, для чого інформативність та ефективність мовлення не завжди є необхідною умовою (Орлов, 1991, с. 89).

З критикою ідеї універсальності мовленнєвих максим П. Грайса виступав Д. Гаймс, на думку якого, у кожній культурі наявний власний перелік максим, що під час міжкультурної комунікації створює певні труднощі в досягненні принципу кооперації (Hymes, 1986, pp. 68-73).

Так, підхід П. Грайса і його переосмислення Д. Гаймсом дали поштовх до наступних більш систематизованих студій КВ з урахуванням фактору мультикультурності досліджуваного явища.

1.1.3. Теорії ввічливості Р. Лакофф та Дж. Ліча

Подальший розвиток моделі П. Грайса пов'язаний з іменами американської дослідниці Робін Лакофф і англійського ученого Джеффри Ліча. Так, саме Р. Лакофф (Lakoff, 1990), намагаючись застосувати положення П. Грайса для дослідження КВ, дійшла висновку про ситуативну несумісність максими зрозумілості з ввічливістю. За певних умов, коли першочергова мета мовця – чітко передати інформацію, на задній план може відходити необхідність увічливого оформлення фрази. У інших випадках, коли важливим є статус співрозмовника або збереження соціальних стосунків, мовець звертає більше уваги на відповідність висловлювання нормам мовленнєвого етикету.

У дослідженні КВ Р. Лакофф пропонує застосовувати суто прагматичний підхід. За визначенням ученої, увічливість – це система міжособистісних відносин, спрямована на полегшення комунікації за рахунок уникання або зменшення ймовірності конфліктів (Lakoff, 1990, p. 34). Р. Лакофф також формулює два

основних правила прагматичної компетенції: викладайте інформацію зрозуміло та будьте ввічливими.

На думку вченої, усі максими П. Грайса можна звести до її першого правила, яке, однак, часто порушується в повсякденному спілкуванні. Друге правило поєднує три положення щодо ввічливості: не нав'язуватися, залишати співрозмовнику можливість вибору, бути привітними.

Подібно до Р. Лакофф, Дж. Ліч будує свою модель увічливості, відштовхуючись від положень П. Грайса. Так, 1983 року в “Принципах Прагматики” до принципу кооперації учений додає максими такту, щедрості, похвали, скромності, згоди та симпатії (Leech, 1983). На думку Дж. Ліча, необхідність у мовленнєвій ввічливості визначається екстралінгвальними факторами: статусом співрозмовників, соціальною дистанцією, складністю виконання запропонованого. У праці Дж. Ліча ввічливість фігурує у рамках риторичної прагматики – складової міжособистісної риторики (поняття протилежне текстуальній риторичності), що регулює контекстуальну та комунікативну правильність мовлення (Leech, 1983, p. 60).

Через тридцять років Дж. Ліч переосмислює свої попередні праці та розробляє загальну стратегію ввічливості (Leech, 2014, pp. 87-97). Цікавими є запропоновані вченим абсолютна та відносна шкала ввічливості. Абсолютна шкала описує вирази ввічливості поза контекстом (наприклад, “Чи не могли б поступитись місцем?” є більш ввічливим за “Встаньте, будь-ласка” та за “Ти встанеш?”). Натомість на відносній шкалі розміщено приклади комунікативних ситуацій, що стосуються мовленнєвої взаємодії в межах певних груп або колективів, де вживання типових фраз увічливості може бути сприйняте як сарказм або зверхнє ставлення до співрозмовників (Leech, & Larina, 2014, c. 13).

Варто зазначити, що П. Грайс, Р. Лакофф і Дж. Ліч не констатують абсолютну універсальність власних теорій і допускають кроскультурну варіативність у розумінні та функціонуванні ввічливості (Ларина, 2003, с. 15).

На нашу думку, саме фактор варіативності цих теорій створив сприятливі умови для їх апробації на матеріалі інших мов та адаптації до реалій інших культур.

1.1.4 Модель лінгвістичної ввічливості П. Браун і С. Левінсона

Окремої уваги заслуговує модель лінгвістичної ввічливості, репрезентована 1978 року американським лінгвістом-антропологинею Пенелопою Браун та її чоловіком – британським дослідником Стівеном Левінсоном, яка набула поширення серед науковців і до сьогодні залишається однією з найвпливовіших. Основна праця вчених – “Politeness. Some universals in language usage” (Brown, & Levinson, 1987) базується на ідеях відомого американського соціолога ХХ століття – Ервінга Гофмана про соціальне лице (далі СЛ).

Ідея про СЛ, як переосмислення традиційної китайської концепції “лиця” (кит. 面子 *miànzi* – лице, репутація, честь), була запропонована Е. Гофманом у 1967 році. На думку вченого, вербальна та невербальна поведінка людини під час спілкування формує її соціальний образ – СЛ, що постає моделлю, побудованою на узагальненні вчинків людей і стереотипах щодо них (Goffman, 1967, p. 5).

СЛ можна підтримувати (дії людини узгоджуються з її типовою поведінкою), мати інше (дії людини не узгоджуються з її типовою поведінкою), втратити (дії людини спричиняють осуд із боку інших), створювати комусь іншому (направляти інших людей до здійснення вчинків, що позитивно впливатимуть на їхній соціальний образ). Не відповідати СЛ означає те, що дії людини не узгоджуються з її статусом або не відповідають ситуації. Збереження мовцем власного СЛ та СЛ комунікативного партнера є передумовою спілкування, а не його ціллю (Ларина, 2003, с. 16).

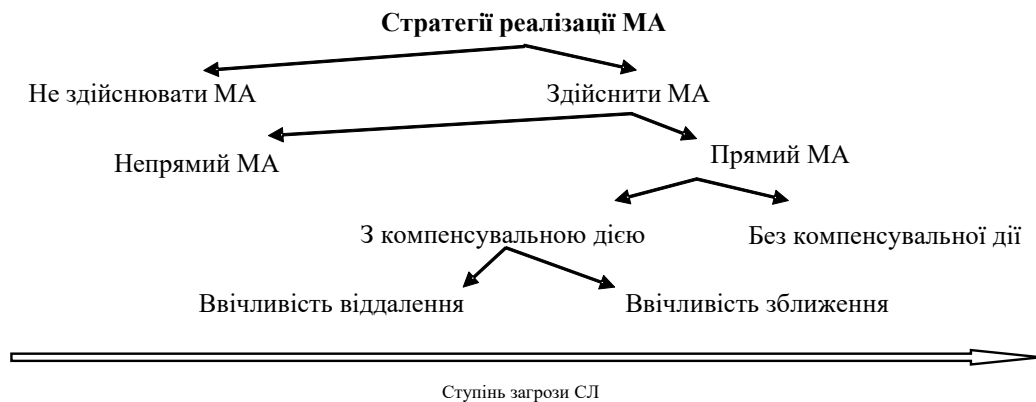
Так, у своїй праці П. Браун і С. Левінсон розглядають увічливість як прагнення до збереження СЛ. На думку вчених, це поняття є універсальним, що підтверджують дослідження здійснені на матеріалі трьох мов: англійської, тамільської і мові індіців групи майя – цельталь. Проте згадані вчені також допускають можливість культурної адаптації поняття СЛ (Brown, & Levinson, 1987, p. 13).

Окрім цього, П. Браун і С. Левінсон вводять поняття позитивного і негативного соціального лица та поняття загрозливого мовленнєвого акту (face-threatening act). Позитивне соціальне лице розуміється як бажання індивіда бути привабливим,

прийнятим у суспільстві, а негативне – як прагнення до збереження свободи дій і невтручання з боку інших. Небезпечний МА трактується як такий, що несе потенційну загрозу СЛ співрозмовників. Зазвичай це погрози, накази, поради, обіцянки, вибачення, прохання. Однак небезпечним МА може бути будь-який МА в залежності від ситуації. Наприклад, для людини, яка перебуває в незнайомому або некомфортному середовищі, навіть звичайна фраза привітання може становити загрозу для її СЛ. Зокрема, у випадку, коли таке привітання буде проігноровано або висміяне.

Категорію ввічливості П. Браун і С. Левінсон пояснюють як комплекс комунікативних стратегій (прийомів, тактик). Учені пропонують розрізняти ввічливість позитивну та негативну. Перша базується на зближенні, а друга – на віддаленні, тому, як влучно зазначає Т. В. Ларіна, ці терміни можна краще перекласти як ввічливість зближення (контакту) і ввічливість віддалення (дистанціонування) (2003, с. 19).

Ціль комунікативних стратегій увічливості, за П. Браун і С. Левінсоном, полягає не в уникненні загрозливих МА, а в зменшенні можливої небезпеки для СЛ. Для зручності це можна відобразити у вигляді схеми:

Відповідно до цієї схеми, усі варіанти реалізації МА розташовано на шкалі ступеня загрози СЛ. Вибір тієї чи іншої стратегії ґрунтується на величині цієї загрози, що визначається соціальною дистанцією (вертикальна, горизонтальна) між співрозмовниками, їх статусом, уявленням про небезпечність того чи того МА в певній культурі (Brown, & Levinson, 1987, pp. 76-83). На думку вчених, горизонтальна і вертикальна дистанція величина не постійна, а змінна, на яку,

зокрема, впливають умови застосування комунікативних стратегій ввічливості (Brown, & Levinson, 1987, с. 231).

Комплексний підхід до дослідження КВ П. Браун і С. Левінсона, влучне застосування вченими попередніх наробок з царини лінгвістики та соціології, розробка зрозумілого поняттєвого апарату та спроби пояснення іншомовних комунікативних явищ стали передумовами для зростання інтересу до дослідження КВ, а також хвилі критики запропонованої теорії.

1.1.5. Критика моделі П. Браун і С. Левінсона

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. теорія П. Браун і С. Левінсона апробовувалась на матеріалі інших культур, що відобразилось на чималій кількості критичних коментарів думок щодо її універсальності.

Так, японські дослідниці Йошико Матсумото і Сачіко Іде поставили під сумнів виділення авторами позитивного і негативного лиця та їх пояснення інтенцій, якими керується мовець під час вибору ввічливості контакту або дистанціонування (Matsumoto, 1988; Ide; 1989).

У 1990 році китайській лінгвіст Гу Юеґо після детального опрацювання праць П. Браун і С. Левінсона презентує статтю “Politeness Phenomena in Modern Chinese” (Gu, 1990). Аналізуючи панівні моделі ввічливості, учений одним із перших переосмислює теорію ввічливості з урахуванням китайської культурної специфіки.

Гу Юеґо констатує, що сприйняття загрозових МА в китайському та англосаксонському дискурсі значно різняться. Учений звертає увагу на те, що англійські фрази вибачення *excuse/forgive/pardon me* або вираз подяки *accept my thanks* у їх китайських варіантах – 对不起 *duìbùqǐ*, 原谅 *yuánliàng*, 包涵 *bāohan*, 接受我的谢意 *jiēshòu wǒde xièyì* зовсім не сприймаються як загрозові для негативного СЛ (Gu, 1990, с. 241). Подібно до цього МА пропозиції, запрошення, обіцянка за типових обставин також не сприймаються китайцями як небезпечні, оскільки вони є типовими елементами китайського комунікативного етикету, що передбачає багаторазові обміни репліками послідовних запрошень-відмов (Gu, 1990, р 253).

Дещо пізніше інший китайський дослідник Мао Роберт Лумін (Мао, 1994) посилаючись на дослідження концепту “лиця” у китайській культурі Ху Цзінсянь (Hu, 1944) детальніше аналізує походження і використання цього концепту в західних антропологічних і лінгвопрагматичних студіях, а також власне його функціонування у китайському лінгвокультурному просторі, відстоюючи ідею його принципової відмінності на Заході та Сході (Мао, 1994, р. 484).

На нашу думку, хоча критика теорії П. Браун і С. Левінсона дослідниками-носіями східних мов дещо послабила позиції універсальності цієї теорії, однак вона також сприяла її збагаченню новим сенсом та дала поштовх до активізації досліджень КВ на матеріалі східних мов.

1.1.6. Друга хвиля вивчення ввічливості

Наступний етап у дослідженнях увічливості розпочався у кін. ХХ - на поч. ХХІ ст. отримавши назву “друга хвиля” – на протипагу теоріям увічливості Р. Лакофф, Дж. Ліча, П. Браун і С. Левінсона – дослідженням “першої хвилі”. До досліджень другої хвилі відносять праці Джіно Ілен (Eelen, 2001), Річарда Дж. Воттса (Watts, 2003), Сачіко Іде (Ide, 1989), Сара Міллс (Mills, 2003), Наомі Геєр (Geyer, 2008) та інших. Особливістю цього етапу стала більша увага до аналізу мовленнєвих явищ з урахуванням контексту.

Найбільш популярним стає дискурсивний підхід, що передбачає інтерпретацію ввічливості як конструкта, що виникає під час спілкування (Mills, 2003). Однак, окрім дискурсивного підходу, різні вчені також пропонують інші шляхи вивчення КВ – *community of practice* (діяльна спільнота) (Eckert, & McConnell-Ginet, 1992), фреймовий аналіз (Terokourafi, 2005a), конверсійний аналіз (Arundale, 2010).

Прибічники дискурсивного підходу, послуговуючись поняттям емічних і етичних категорій, ставлять питання про відмінності у розумінні ввічливості звичайними людьми (учасниками комунікації або просто спостерігачами) і дослідниками. Відбувається перенесення уваги на інтерпретацію комунікації з боку

учасників комунікації, що дає можливість досліднику зібрати та описати матеріал з більшою точністю.

На думку К. О. Рудневої (2018), недоліками дискурсивного підходу стали:

- теоретична обмеженість – відхід від універсалізму, неспроможність нового підходу побудувати загальну теорію;
- відсутність єдиної дослідницької траєкторії;
- суб'єктивність у виборі матеріалу досліджень;
- неможливість перевірити достовірність оцінки комунікативної ситуації реципієнтом, яка була отримана шляхом інтерв'ю або аналізу метакоментарів (оцінних коментарів спостерігачів певної комунікації, отриманих із соціальних мереж або чат-форумів мережі “Інтернет” (Kadar, & Naugh, 2013));
- труднощі у зіставленні результатів окремих досліджень.

Так, дослідження ввічливості другої хвилі стали логічним продовженням і розширенням здобутків попередніх студій. Увага дослідників до контексту при аналізі комунікації дозволила поглибити розуміння феномену ввічливості, проте з огляду на перелічені вище недоліки, цей напрям не зміг повністю витіснити попередні більш універсальні теорії.

1.1.7. Третя хвиля вивчення ввічливості

Сучасні дослідження КВ на основі теоретичних і практичних здобутків попередніх праць формують третю хвилю. До сучасного етапу вивчення ввічливості відносять роботи Карен Грейнджер (Grainger, 2011), Майкла Хо, (Naugh, & Watanabe, 2018), Даніеля Кадара (Kadar, & Naugh, 2013), Роберта Арндайла (Arundale, 2013), Маріни Теркурафі (Terkourafi, 2019), Джима О'Дрісколла (O'Driscoll, 2017) та ін.

Третя хвиля досліджень пропонує новий підхід – інтеракційний, що характеризується увагою до комунікації у взаємодії – інтеракції, та аналізі ввічливості на матеріалі спонтанної мовленнєвої взаємодії (Grainger, 2011). При цьому приділяється більше уваги комунікативним ситуаціям із підвищеною загрозою для

СЛ людей (міжкультурна інтеракція, вираження незгоди, прохання повідомлення про невдачі, “погані” новини і т.д.).

Цікавим прикладом досліджень третьої хвилі є фреймовий аналіз, запропонований М. Теркурафі (Terkourafi, 2005a). На думку вченої, у спонтанній взаємодії завжди присутній контекст, за допомогою якого можна проаналізувати взаємозв’язок між вербалізацією ввічливості/неввічливості та параметрами конкретної взаємодії. На основі цього визначається поняття *фрейм*, що розуміється як очікування, зумовлені попереднім досвідом. Фреймовий аналіз М. Теркурафі дає можливість прослідкувати певні закономірності комунікативної поведінки в певному контексті, що створює передумови для передбачення гіпотетичної реакції комунікантів. Так, учена стверджує, що ввічливі форми сприймаються такими, тому що вони є регулярними. Будь-яка нерегулярна поведінка – поведінка “поза фреймом” – може бути розцінена як невічлива (Terkourafi, 2005b).

Поверненням до ідей Е. Гофмана, П. Браун і С. Левінсона та їх переосмисленням стали конверсійні дослідження Р. Арндайла щодо конструювання СЛ у комунікації (Arundale, 2013), а також нові роботи М. Хо і Я. Ватанабе щодо аналізу взаємодії на робочому місці (Haugh, & Watanabe, 2018). Комплексним дослідженням увічливості третьої хвилі можна також назвати працю Д. Кадара і М. Хо “Understanding Politeness”, у якій здійснено аналіз увічливості за допомогою поєднання методів і прийомів різних підходів (Kadar, & Haugh, 2013).

Так, у сучасних студіях КВ, що умовно називаються дослідженнями третьої хвилі, ми бачимо якісний розвиток попередніх концепцій. Активне використання підходів і термінологічної бази запропонованих теорією ввічливості П. Браун і С. Левінсона свідчать про її актуальність як підґрунтя вивчення КВ у ХХІ ст., що однак не створює жодних перешкод для паралельного пошуку і розвитку нових підходів.

1.1.8. Сучасні східноєвропейські дослідження ввічливості

Хоча центр лінгвістичних досліджень ввічливості залишається на Заході, дослідження ввічливості у Східній Європі пропонують нам не менш значущі підходи до розуміння КВ.

Такі східноєвропейські учені, як В. М. Литовченко (1987), О. М. Миронюк (2006), Н. І. Формановська (2005), М. П. Фабіан (2014), С. Я. Єрмоленко (Єрмоленко, & Русанівський, 1990), Ф. С. Бацевич (2011), Н. розглядають категорію ввічливості з позицій мовленнєвого етикету та культури мовлення. Більший акцент у працях цих дослідників припадає саме на дослідження етикету.

Так, Н. І. Формановська у праці “Культура общения и речевой этикет” (2005) пропонує рекомендації щодо ввічливої мовленнєвої поведінки, які за своєю суттю подібні до максим дослідників першої хвилі. Говорячи про ввічливість, С. Я. Єрмоленко апелює до таких понять, як *культура мови, національно-культурна специфіка мовної поведінки, загальноприйнятий мовний етикет* (1990, с. 8-9). Ф. С. Бацевич (2011) у межах комунікативних досліджень пояснює ввічливість як етикетність спілкування – зовнішню складову етики, яка сформувалась за тривалий час у людському суспільстві та є невід’ємною частиною духовного світу людини.

Інші вчені, наприклад, О. А. Земська, Т. В. Ларіна, В. І. Карасик, підходять до вивчення ввічливості як комунікативно-прагматичної категорії. О. А. Земська відмежовує ввічливість від етикету, адже, на думку вченої, вона стосується більшого спектру явищ і взаємодій між людьми (Земская, 1994, с. 131). В. І. Карасик одночасно з тлумаченням ввічливості як поваги до інших указує на незалежність зовнішньої сторони ввічливості – її вираження, від внутрішньої сторони – інтенцій людини, які не завжди узгоджуються з її моральною поведінкою (1991, с. 85).

Отже, відштовхуючись від теорій першої та другої хвилі, сучасні лінгвістичні дослідження продовжують пошук нових підходів до вивчення КВ. У полі зору дослідників потрапляють вербалізація КВ та її міжкультурні вияви, пошуки закономірностей у вживанні та сприйнятті етикетних мовних одиниць, проблема ввічливості/неввічливості, специфіка мовленнєвої взаємодії у колективах.

1.2. Поняття категорії ввічливості, мовленнєвого етикету і гармонізації спілкування

Як ми бачимо з історії лінгвістичних досліджень КВ, до визначення самого поняття вчені мають різні підходи. Зокрема, Г. Гарфінкель, О. Єсперсен, Р. Квірк уважали ввічливість даниною соціальної нормі (Fraser, 1990, pp. 220-221). П. Грайс, Р. Лакофф і Дж. Ліч розглядають увічливість як мовленнєві максими, що регулюють спілкування між людьми. Е. Гофман, П. Браун і С. Левінсон визначають увічливість як сукупність мовленнєвих тактик і стратегій щодо збереження СЛ. Учені розрізняють увічливість зближення (positive) і дистанціювання (negative). Б. Фрейзер формулює ввічливість як угоду щодо ведення діалогу (the conversational contract) (Fraser, 1990, p. 234).

Дослідники другої хвилі до визначення ввічливості залучають учасників комунікації. У результаті виокремлюється *ввічливість 1* (first-order politeness) – уявлення про ввічливість зі сторони учасника комунікації та метаучасника (аудиторії) і *ввічливість 2* (second order politeness) – культурно-соціальне та науково-теоретичне розуміння ввічливості (Kadar, & Naugh, 2013).

Представниця третьої хвилі вивчення ввічливості – М. Теркурафі (2005а) інтерпретує КВ за допомогою фреймового підходу, що дає підстави для висновку про її ситуативну природу. У розумінні Н. І. Формановської (2005) та Ф. С. Бацевича (2011) ввічливість – це прояв поваги, такту, делікатності, готовності допомогти – прояв етикету .

Для кращого розуміння ввічливості, на нашу думку, необхідно також детальніше розглянути поняття етикету. У загальному розумінні це поняття розглядається як система правил поведінки і відповідних ритуалізованих невербальних (поклони, рукостискання і под.) та вербальних дій, призначення яких — зовнішньо впорядковувати людські взаємини через суворе узгодження форм поведінки з тією чи іншою комунікативною ситуацією (Нестеренко, б. р.).

Історично етикет походить із ритуалу – неінстинктивної, передбачуваної, соціально зумовленої та впорядкованої форми поведінки, спосіб і порядок

дотримання якої строго канонізовані (Николаев, 1998). Виконання ритуалу (релігійного, соціального) забезпечувало належність його учасників до більш широкої спільноти (церква, родина, орден і т. д.) та вказувало на повагу до вищих, зазвичай духовних, матерій. На відміну від правил ритуалу, правила етикету задають формальні рамки ситуативної поведінки та взаємодії і у такий спосіб стандартизують поведінку людей у певних типових ситуаціях, що дозволяє уникати конфліктів та непорозумінь (Апресян, 2001).

Про етикет як цілісне суспільне явище на Заході можна говорити в добу Високого середньовіччя (XI-XIII ст.). Прототипом сучасних правил етикету стали кодекси лицарського благородства та куртуазної поведінки. З приходом Відродження встановлюється клас міської буржуазії, що поступово переймає правила поведінки аристократів, наслідуючи їх. Лицарський етикет стає основою європейського “галантного” етикету, що базується на ввічливості, шляхетності, повазі. Починаючи з епохи Класицизму, сфера застосування етикету розширюється. Надалі відбувається переосмислення традиційно аристократичних норм поведінки з позицій цінностей протестантської етики, яка у свою чергу заклала фундамент ери класичного капіталізму (Вебер, 1994). Протягом XIX – XX ст. правила етикету спрощуються та стають більш практичними. У сучасному суспільстві, на думку Р. Г. Апресяна, паралельно функціонує щоденний етикет та етикет урочистостей.

До моделювання сучасного етикету залучені всі члени суспільства, що є безумовним свідченням його демократичності. Зокрема, під впливом феміністичного дискурсу із сучасного етикету зникають елементи галантності та куртуазності. Загалом спостерігається, що правила етикету стають більш гендерно нейтральними, інклюзивними та політкоректними (Апресян, 2001).

Етикет як соціальне явище має своє вираження у мові. У мовознавстві під етикетом зазвичай розуміють як мовленнєвий етикет – систему сталих комунікативних форм використовуваних для встановлення контакту між мовцями і забезпечення обраної тональності мовлення відповідно до їх соціальних ролей та статусу, взаємостосунків та ситуативності (Формановская, 1987, с. 9). Мовленнєвий етикет формує функціонально-семантичне поле одиниць доброзичливого та

ввічливого спілкування в ситуаціях звертання, привернення уваги, подяки, прохання, знайомства, прощання, вибачення, привітання, поради, пропозиції, згоди, відмови, схвалення, співчуття тощо (Формановская, 1987).

Виходячи з комунікативної функції мови як домінантної, виділяють такі функції мовленнєвого етикету, як контактовстановлювальна (забезпечує побудову, укріплення, підтримання індивідуальних або соціальних стосунків), функція спрямованості на адресата (передбачає використання граматичних, стилістичних і лексичних засобів вираження КВ), регулювальна функція (регулює характер соціальних взаємостосунків, визначає тональність подальшого спілкування), емоційно-модальна функція (забезпечує передачу емоцій) (Формановская, 1987, с. 13-15).

Досліджуючи проблеми опису ввічливості як комунікативної категорії, І. А. Стернін зазначає, що поняття етикету не варто плутати з етикою – системою моральних норм і цінностей, характерних для певної спільноти, соціальної чи професійної групи людей. Проте вивчення мовленнєвого етикету дотичне й до етичних проблем. Так, повага до співрозмовника, знання такту, увічливість – атрибути етикету, оцінюються людьми як позитивні та моральні (Стернин и др., 2003, с. 25).

Виходячи з цього, І. А. Стернін підіймає питання зв'язку комунікативної етики – правил поведінки, що у певний момент часу розглядаються суспільством як такі, що відповідають суспільному моральному ідеалу. На думку вченого, увічливість можна пояснити як дотримання комунікативної етики, а мовленнєвий етикет – як систему засобів вираження узагальненої комунікативної етики в мові, що регулює комунікативну рівновагу в суспільстві – гармонійні стосунки між учасниками спілкування (Стернин и др, 2003, с. 26).

Отже, соціальний етикет – це система правил поведінки, що регулюють суспільні стосунки між людьми, яка історично виникла з ритуалу. Мовленнєвий етикет – система сталих комунікативних форм установлення контакту між мовцями і забезпечення вибраної тональності мовлення відповідно до їх соціальних ролей та статусу, взаємостосунків та ситуативності.

Ввічливість – культурний феномен, що полягає у дотриманні людьми певних соціальних, комунікативних, етикетних норм, максим, а також у використанні мовленнєвих стратегій і тактик уникання та пом’якшення мовленнєвих ситуацій, що становлять загрозу для СЛ співрозмовників. Увічливість є ситуативною та визначається дискурсом. Розуміння ввічливості учасником комунікації, звичайним спостерігачем і дослідником відрізняється.

КВ – лінгвопрагматична і лінгвокультурна категорія, об’єкт вивчення мовленнєвого етикету, вивчається прагматикою, соціолінгвістикою і культурою мовлення, а також – стратегія поведінки, що полягає у вираженні позитивного ставлення до співрозмовника (Жеребило, 2011, с 100-101). Вона реалізується за допомогою сукупності стратегій і тактик, слугує досягненню гармонійного спілкування (Bolotinikova, & Lotosz, 2019, p. 31).

Такий підхід до розуміння КВ дозволяє нам говорити про поняття ГС. У нашому дослідженні під *гармонізацією спілкування* ми розглядаємо складну комунікативну поведінку, що керується інтенціями мовців до врегулювання суперечностей, “пом’якшення кутів”, мінімізації загрози СЛ.

Ми погоджуємось з влучним зауваженням латиських дослідниць Гунти Розін та Індри Карапетджан, що ГС є одночасно втіленням принципу кооперації Грайса та принципу ввічливості Р. Лакофф, а також мовленнєвих тактик і стратегій із підтримання СЛ описаних П. Браун і С. Левінсоном (Rozina, & Karapetjana, 2020, pp. 137-139).

Засоби ГС як і засоби вербалізації КВ у розумінні М. Теркурафі є ситуативними і перебувають у прямій залежності від контексту комунікації та приналежності мовців до певної культури, що дозволяє нам говорити про їхню тотожність.

1.3. Китайський погляд на ввічливість

У сучасній китайській мові на позначення поняття ввічливості використовується слово 禮貌 *lǐmào*. Перший ієрогліф у цьому слові – 禮 *lǐ* – багатозначний. Так, 禮 *lǐ* у значенні іменника може розумітись як *етикет, ввічливість,*

ритуал, церемонія, подарунок, “Книга етикету” (зібрання нормативних правил поведінки часів дин. Чжоу), а у значенні дієслова – “приймати гостей”, “дотримуватись етикету”, “поклонятись” (божеству). Другий ієрогліф 貌 *mào* означає “зовнішній вигляд”, “форма”, “гідні манери”. У поєднанні ці два ієрогліфа позначають увічливість, що пояснюється у 汉语大辞典 *Hànyǔ Dà Cídiǎn* як “言语动作谦虚恭敬的表现” (礼貌, 无日期) – вираження скромності та поваги до інших вербальними і невербальними засобами. Це пояснення доволі точно демонструє розуміння ввічливості китайцями. Однак для кращого розуміння цього поняття необхідно зазирнути у минуле – у час появи ієрогліфа 礼 *lǐ*.

Еволюція ієрогліфа 礼 *lǐ*

З рисунку, наведеного вище, видно, що 礼 *lǐ* графічно присутній у китайській культурі ще в часи дин. Шан (1600-1046 рр. до н. е.) у написах на ворожильних кістах 甲骨文 *jiǎgǔwén*. Виник цей ієрогліф у результаті поєднання 示 (*shì*) на позначення жертовного вівтаря і 豊 *lǐ* – жертовної чаші. Так, давні китайці використовували 礼 *lǐ* для позначення церемоніальних жертвених підношень Небу і предкам.

В епоху Чжоу (1045 – 221 рр. до н. е.) – період появи та розвитку нових релігійно-філософських учень, 礼 *lǐ* набуває більш глибокого значення. Початок розширення семантики 礼 *lǐ* пов’язаний із філософською діяльністю Конфуція (551 – 479 рр. до н. е.). Живучи у час постійних міжусобних війн, китайський мислитель для вирішення конфліктів між людьми розробляє систему ритуалу 礼 *lǐ* для підтримки соціального порядку та стабільності. За Конфуцієм, порядок у суспільстві встановлюється тоді, коли кожна людина перебуває на своєму “місці” в соціальній ієрархії. У мові це виражалось у дотриманні правил звертання та самономінування, наприклад: звертаючись до господаря, слуга називає себе 奴才 *núcai* (раб), а господаря – 大人 *dàrén* (пан), у іншому випадку – це розцінювалось як порушення 礼 *lǐ* (Gu, 1990, pp. 238-239).

На думку Гу Юеого, зв'язок між *ḗL-ритуалом* та *ḗL-ввічливістю* очевидний. Так, слуга, що номінує себе 奴才 *núcai*, а хазяїна – 大人 *dàrén*, поводить ся ввічливо навіть за теперішніми уявленнями. Це є доказом того, що в основі ввічливості в китайській культурі є приниження адресантом себе, а також звеличення адресата (Gu, 1990, с. 238-239). Підтвердженням цього є наявність значної кількості гоноративів та антигоноративів у китайській мові. Наприклад, 陛下 *bìxià* (*його величність*), 奴才 *núcai* (*особовий займенник 1 ос. одн., який уживали ціньські чиновники звертаючись до імператора*), 大人 *dàrén* (*“пане”, буквально означає “велика людина”, що вказує на старшинство людини*), 小人 *xiǎorén* (*підла, маленька людина – на протизвагу 大人 dàrén*), 小店 *xiǎodiàn* (*крамничка – у мовленні власника магазину, який описує свій бізнес*), 贵客 *guìkè* (*шановний/дорогий клієнт*), 不敢当 *bù gǎndāng* (*не заслужив такої честі – у відповідь на компліменти*), 雅意 *yǎyì* (*на Вашу думку*), 鄙意 *bǐyì* (*на мою скромну особисту думку*), 玉体 *yùtǐ* (*Ваше здоров'я*) та ін.

Після встановлення республіканської форми правління в Китаї, а також після приходу комуністів до влади у 1949 році, більшість цих слів та словосполучень стали застарілим (Gu, 1990, с. 239-240). Так, до початку політики реформ і відкритості у 1978 році більшість гоноративів замінили звертанням 同志 *tóngzhì* (*товариш*), що передбачало абсолютну рівність між комунікантами.

Описуючи феномен увічливості у Китаї в однойменній статті Гу Юеого (1990) критикує теорію Браун і С. Левінсона за суцубо прагматичний підхід. На думку китайського вченого, для кращого розуміння цього феномену у Китаї, ввічливість необхідно розглядати як категорію нормативну (регулятивну). Автор пояснює це тим, що у китайській культурі низька етикетна компетенція людини засуджується суспільством. Це свідчить про наявність у КВ функції певного стримуючого суспільного механізму (Gu, 1990, р. 256).

Паралельно з критикою моделі П. Браун і Левінсона Гу Юеого позитивно оцінює модель максим увічливості Дж. Ліча. Так, до переліку, запропонованого англійським ученим, китайський науковець додає максими самоприниження (возвеличувати статус співрозмовника, применшувати власний), звертання (визбирати відповідні

звертальні форми), щедрості (бути щедрим – ініціювати запрошення у гості, до ресторану і т.д.), такту (бути скромним– не обтяжувати співрозмовника), а також виділяє принцип балансу (завжди відповідати на ввічливість увічливістю).

На думку інших китайських дослідників КВ, розуміння концепту “лиця” та ідея про “збереження лица” у західній і китайській культурі має відмінну реалізацію (Мао, 1994; 史, 2002; Lin, 2005). За П. Браун і С. Левінсоном, увічливість пояснюється як бажання людини бути прийнятою соціумом (зберегти позитивне СЛ), водночас зберігаючи особисту свободу (зберегти негативне СЛ). Ши Сяовей порівнює це з філософськими ідеями Сюнь-цзи про рівновагу між 礼 *lǐ* (ритуалом) і 欲望满足 *yùwàng mǎnzú* (задоволенням бажань), яка базується на необхідності людини стримувати ритуалом частину своїх природних бажань, які неможливо задовольнити. За Сюнь-цзи, людина у своїх бажаннях не має виходити за межі своєї позиції в соціальній ієрархії. Бажання слуги стати паном, селянина – чиновником – небезпечні для суспільного устрою (史, 2002, 20 页).

Ши Сяовей і Мао Роберт Лумін підкреслюють, що в основі західної культури лежить індивідуалізм, а східної – колективізм (Мао, 1994; 史, 2002). Це означає, що прагнення європейської людини під час комунікації зберегти власне негативне СЛ – дистанціюватись – по-іншому репрезентоване у китайській культурі. Наприклад, китайці менше за європейців і американців здійснюють директивні МА вибачення, зокрема у родинному колі або під час спілкування “на-рівних”. Так, Ши Сяовей пояснює це почуттям сорому, яке пов’язане у східній культурі з привселюдним визнанням провини (вираз 对不起 *duìbuqǐ* має конотативне значення сорому, пов’язане з утратою “лиця”). У китайській культурі сторона, що провинилась, радше прагне заплатити за провину подарунком або послугою, але не словами вибачення. Така поведінка особливо контрастує з англійською культурою етикетних вибачень (史, 2002, 20 页).

Загалом увічливість у китайській культурі має свої особливості, однак це не перешкоджає дослідженням увічливості як лінгвокультурної універсалії. Про це свідчить можливість застосування західних теорій увічливості для пояснення КВ в

китайській мові, що, однак, вимагає детальної уваги до контексту комунікації (Lin, 2005).

Отже, короткий огляд історії та першопричин становлень уявлень про ввічливість у Китаї, а також розуміння відмінностей підходів вивчення КВ є необхідними для більш точного дослідження засобів ГС у конфліктному дискурсі на матеріалі сучасної китайської мови.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто історію мовознавчих досліджень КВ від середини ХХ ст. – появи теорії МА і до сьогодні – періоду інтеракційних студій “третьої хвилі”. Глобалізація та інтернаціоналізація науки в сучасному інформаційному суспільстві створює сприятливі умови для збільшення мовознавчих досліджень у сфері міжкультурної комунікації.

Хоча універсальність теорій “першої хвилі” була поставлена під сумнів ще у 90-ті рр., вони й дотепер залишаються каркасом для багатьох досліджень. Панівною теорією ввічливості в мовознавстві є теорія П. Браун і С. Левінсона, однак існує чимало спроб доповнити її.

Дослідження взаємозв’язку ГС, КВ, мовленнєвого етикету, соціального етикету, етики і моралі не втратили своєї актуальності. Китайська мова і культура є цінними джерелами для лінгвістичних студій присвячених феномену ввічливості. Велика кількість давніх китайських писемних пам’яток, що збереглись до сьогоднішніх днів, є важливим ресурсом для вивчення еволюції поняття 礼 *lǐ*, що лежить в основі китайської ввічливості 礼貌 *lǐmào*. Хоча складна система конфуціанського ритуалізованого етикету у ХХ ст. відійшла у минуле, її культурні особливості продовжують відображатись у сучасній мові.

Ґу Юеґо, Мао Роберт Лумін, Ши Сяовеї і Лінь Ханна Хуей констатують певну обмеженість західних теорій у поясненні окремих особливостей китайської ввічливості. Тому для коректного аналізу засобів ГС у конфліктному дискурсі

сучасної китайської мови ми будемо враховувати наукові доробки цих та інших китайській лінгвістів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Цей розділ присвячений виявленню специфіки конфліктного дискурсу, виокремленню методів для аналізу засобів гармонізації спілкування в конфліктному дискурсі сучасної китайської мови, а також характеристиці матеріалу дослідження.

2.1. Специфіка лінгвопрагматичного дослідження конфліктного дискурсу

У сучасних лінгвопрагматичних студіях, зокрема комунікативних досліджень КВ, спостерігається детальна увага до дискурсу як до єдності мовлення і його контексту (“Дискурс”, 2022). За Ф. С. Бацевичем, дискурс разом із МА та мовленнєвим жанром є основними категоріями комунікації та постає типом комунікативної діяльності, своєрідним інтерактивним явищем, що має різні форми реалізації, відбувається в межах фіксованого каналу спілкування та регулюється стратегіями і тактиками комунікантів (Бацевич, 2004, с. 138).

Існує чимало класифікацій типів дискурсу. Так, у сучасних лінгвопрагматичних студіях КВ популярними є дослідження реалізації того чи іншого явища з позицій різних сфер суспільного життя, наприклад: політичного, публіцистичного, рекламного, кіно- та інших видах суспільного дискурсу. Одним із типів дискурсу є також конфліктний дискурс.

Початок вивчення конфліктного дискурсу можна простежити в дослідженнях суперечок у дитячому дискурсі Дональда Бреннеїса, Лори Лейн (Brenneis, & Lein, 1977) і Стівена Боггса (Boggs, 1978) наприкінці 70-х років ХХ століття. Як усталений термін (conflict talk) конфліктний дискурс з’являється у 1990 році (Grimshaw, 1990).

Подібно до різноманітності формулювань терміна дискурс існують також певні суперечності у трактуванні конфліктного дискурсу. На це влучно вказує китайській дослідник Чжан Цзегень, який констатував розмаїття поглядів учених на причини виникнення конфліктного дискурсу, але вбачав спільне в їх основі — наявність певного конфлікту” (张结根, 2017, 18 页).

Так, Сантой Лян стверджує, що природою такого конфлікту є відмінність або альтернативність позицій комунікантів (Leung, 2002). Китайська дослідниця Чжао Їнлін зазначає, що джерелом КД є саме протиріччя та конфлікти ідей, бажань і характерів комунікантів (赵英玲, 2004). Марко Жакме пропонує розглядати вербальний конфліктний дискурс як відкриту суперечку між двома або більшою кількістю мовців, спричинену зіткненням цілей, які сторони вважають несумісними (Jacquetmet, 2006).

Ацуко Хонда говорить про конфліктний дискурс як мовленнєву діяльність комунікантів, що намагаються втримати свої позиції в комунікативному протистоянні (Honda, 2002). А на думку Жань Юнпіна і Лай Сяююй, конфліктний дискурс передбачає те, що між суб'єктами спілкування з різними переконаннями і точками зору щодо певної події виникають конфронтаційні МА й такі комунікативні явища, як суперечки, сварки, заперечення, спростування, незгода тощо (冉永平, 2010; 赖小玉, 2011).

Чжан Цзегень вважає, що конфлікт як суперечність у поглядах і поведінці людей є об'єктивно неминучим і всюдисущим, а сам факт його наявності є лише однією з необхідних умов вербалізації конфліктного дискурсу. Цікаво, що на думку цього китайського вченого, конфлікт має місце лише в ситуаціях, коли обидві сторони комунікації не готові поступатись своїми позиціями та не залишають простору для врегулювання чи гармонізації конфлікту (张结根, 2017, 18-19 页). Такий підхід має свою цінність, адже він дає змогу зосередити увагу на яскравих прикладах конфліктного дискурсу, у яких репрезентовані його інтенсивні прояви – відкрита вербальна (і нерідко невербальна) агресія.

Ближчим до цілей нашого дослідження є визначення конфліктного дискурсу, запропоноване Енн Айзенберг і Кетрін Гарві, які трактують його як дискурсивну послідовність, що починається з протиставлення і закінчується вирішенням конфлікту. Широким можна назвати визначення конфліктного дискурсу А. Хонди: реалізація ініціації, розвиток і врегулювання суперечностей у комунікації (Eisenberg, & Garvey, 1981; Honda, 2002).

Конфліктний дискурс на мовному рівні репрезентований МА відмови, незгоди, заперечення, несхвалення, приниження, звинувачення, виправлення, спростування тощо (Eisenberg, & Garvey, 1981; Vuchinich, 1990). Дослідники розмежовують пом'якшені та інтенсивні конфліктогенні МА. Так, до першої групи можна віднести МА скарги, дорікання, заперечення чи незгоди. До другої – МА провокації, погрози, звинувачення. Зростання конфліктогенності окремого МА в конфліктному дискурсі зменшує можливість ГС та сприяє інтенсифікації протистояння (张结根, 2017, 20 页).

Лінгвісти виокремлюють такі характерні риси конфліктного дискурсу, як негативність або протистояння (冉永平, 2010; 赖小玉, 2011), що виявляються у взаємному запереченні (незгода, спростування тощо) або ускладненні взаємодії (погрози, відмови, звинувачення тощо), супроводжуваними негативною емоційною забарвленістю комунікації.

На думку Чжана Цзегеня, інтенсивність мовного конфлікту залежить не від відмінностей у думках, ідеях, цілях, потребах, поведінці учасників комунікації тощо, а від використання ними відповідних слів та емоцій для подолання цих перешкод. Розбіжності можна нейтралізувати за допомогою аргументації та обговорення, однак відмова від співпраці, атака СЛ співрозмовників, заперечення їх поглядів, втручання в зону їхнього комфорту можуть лише посилити протиріччя та загострити конфлікт (张结根, 2017, 21 页).

Важливими для нашого дослідження є розуміння стратегій пом'якшення протиріч, деескалації конфлікту або ГС. Так, Самуель Вучініч розрізняє два основних види завершальних реплік у конфліктах: покори і консенсусу. Перший вид апелює до бінарних опозицій перемога/поразка, сильний/слабший. Так, один із комунікантів може тимчасово визнати правоту свого опонента і, зайнявши слабшу позицію, закінчити вербальну конфронтацію. Другий вид передбачає раціоналізацію спілкування, пошук компромісу у комунікації або фактах суспільної дійсності (аргументація, переконання тощо) та спільне рішення припинити конфліктне спілкування і перейти до інших тем. Цікаво, що С. Вучініч також говорить про гумор як можливий засіб ГС в окремих випадках конфліктного дискурсу, як-от сімейному дискурсі (Vuchinich, 1990, pp. 118-122).

Як бачимо, сучасні лінгвістичні дослідження конфліктного дискурсу узгоджуються із загальною тенденцією вивчення дискурсу крізь призму різних наукових напрямів, що бере початок наприкінці 70-х років ХХ ст. і залишається актуальною й до сьогодні. Хоча в лінгвопрагматичних студіях до тепер існують розбіжності у трактуванні поняття конфліктного дискурсу, у нашому дослідженні засобів ГС будемо оперувати визначенням конфліктного дискурсу Е. Айзенберг і К. Гарві, а також А. Хонди, що охоплюють можливість урегулювання конфлікту.

2.2. Методи дослідження засобів гармонізації спілкування

Рефлексії на тему історії методів лінгвістичних досліджень дають підстави зробити висновок про те, що традиційними науковими парадигмами у мовознавстві є порівняльно-історична, системно-структурна та антропоцентрична, або функційна (Кенджебалина, 2012, 8-9). На противагу порівняльно-історичному та системно-структурному підходам, що виникли і розвивались у ХІХ та на початку і в середині ХХ ст. відповідно, антропоцентризм у мовознавстві почав формуватися у кінці ХХ ст. Йому притаманне зміщення фокусу досліджень на людину як мовну особистість, її комунікативну діяльність і комунікацію загалом (Завальська, 2019, с. 61).

На думку І. П. Сусова, прихід нової парадигми, що набув назви “прагматичного повороту”, ознаменував початок досліджень живої мови в дії та багатогранності її функцій і соціально-функційних варіантів. Учений стверджує, що сутністю антропоцентричного принципу є відхід від роботи з ідеальними умовами й перехід до реальних. Так, лінгвопрагматика має справу з конкретним мовцем і контекстом спілкування, що формують новий комунікативно-прагматичний простір (Сусов, 2009, с. 25).

Сукупність методів, якими послуговується лінгвопрагматика, відносять до методів комунікативно-функційного підходу, що реалізуються в дослідженні особливостей використання мовних одиниць у комунікативній взаємодії. Серед них Ф. С. Бацевич виділяє **п'ять основних методів**: структурний аналіз, дискурс-аналіз, контент-аналіз, інтент-аналіз і трансакційний аналіз (Бацевич, 2010, с. 37-41).

Так, **метод структурного аналізу** передбачає вивчення компонентів певного мовного явища та реалізується під час використання методик дистрибутивного, компонентного, трансформаційного аналізу та аналізу безпосередніх складників. Хоча, як зазначають дослідники, метод структурного аналізу виник ще в період панування структурно-системної парадигми, він залишається актуальним і сьогодні, оскільки є спрямованим на цілісне пізнання певного мовного явища через вивчення його складових (Завальська, 2019, с. 62).

Метод дискурс-аналізу полягає у вивченні різних типів дискурсів і спонтанної усної комунікації, а також відстеженні суб'єктивного чинника в мовленнєвій взаємодії між комунікантами. Найпоширенішими його методиками є конверсаційний аналіз та аналіз суміжних пар.

За твердженням О. О. Селіванової, дискурс-аналіз спрямований на “дослідження соціальної, текстуальної та психологічної контекстуалізації дискурсу, його зразків і жанрів із певним набором змінних (соціальних норм, ролей, статусів комунікантів, їхніх конвенцій, стратегій, показників інтерактивності й ефективності спілкування), вивчення закономірностей досягнення комунікантами комунікативної кооперації або чинників породження комунікативного конфлікту, способів реалізації комунікативного суперництва; опис інституційних форм і типів дискурсів тощо” (Селіванова, 2008, с. 626-627). На думку Л. В. Завальської, саме дискурс-аналіз є основним методом сучасних лінгвопрагматичних дослідженнях дискурсу.

Метод контент-аналізу передбачає кількісний опис комунікативних явищ, підрахунок мовних одиниць у тексті або дискурсі. Перевагою цього методу є більша об'єктивність результатів на рівні функціонування елементарних мовних одиниць у комунікації (Тичер и др., 2009, с. 94). Виходячи зі своєї назви, контент-аналіз найчастіше використовується в дослідженнях комунікації на матеріалах зі ЗМІ, що дає змогу простежити зміни функціонування мовних одиниць у динаміці (Завальська, 2019, с. 62).

На думку, Ф. С. Бацевича, **інтент-аналіз** постає методом вивчення інтенцій комунікантів відповідно до особливостей їхньої комунікативної поведінки за допомогою спеціальних методик аналізу живого мовлення (Бацевич, 2010, с. 40).

Пошук і аналіз інтенцій мовця у його мовленні відсилає нас до теорії Дж. Остіна про фази мовлення (Данильчук, б. р.).

Так, саме іллокутивна фаза розкриває приховану за конкретним МА інтенцію. Цікавим є визначення С. Т. Шабат-Савки, яка описує інтенцію як комунікативну категорію, що “репрезентує ментальний світ людини в синтаксично окреслених, модельно-релевантних реченневих реалізаціях” (Завальська, 2019, с. 63). Завданням інтент-аналізу є розкриття змісту тексту або комунікативного епізоду шляхом розуміння справжніх інтенцій комунікантів.

Метод трансакційного аналізу послуговується психологічною термінологією Е. Берна (Berne, 1964) і полягає у вивченні мовленнєвої поведінки комунікантів як взаємодії трьох типів психологічних ролей або его-станів: Батька, Дитини і Дорослого. Так, его-стан *Батька* реалізується у мовленні в дидактизмі, акценті на помилках та інтенції надати допомогу, *Дитини* – в емоційності, певній неврівноваженості, наївності та відкритості, *Дорослого* – у раціональності, об’єктивності, прагненні до діалогу тощо.

Теорія трансакційного аналізу не заперечує поєднання трьох его-станів в особі одного мовця. Вважається, що мовець під час комунікації обирає ту психологічну роль, яка буде найефективнішою в конкретній ситуації. Задача дослідника, що послуговується цим методом, – виявити та проаналізувати трансакції – взаємодію між его-станами комунікантів (Завальська, 2019, с. 63).

У нашому дослідженні засобів ГС у конфліктному дискурсі сучасної китайської мови найбільш використовуваними постають *методи структурного аналізу, дискурс-аналізу та інтент-аналізу*. Так, поділ засобів ГС у вибраних комунікативних ситуаціях на лексичні, морфологічні і синтаксичні та їх подальший аналіз виконується з використанням методу структурного аналізу, а ефективність інтерпретації комунікативних фрагментів досягається шляхом дискурсивного та інтент-аналізу.

2.3. Критерії відбору матеріалу дослідження

Вивчення будь-якого мовного явища починається зі спостережень дослідника за ним у мовному середовищі. Історично текст і література стали першим джерелом лінгвістичних досліджень після власне усного мовлення. У сучасній комунікативній прагматиці, подібно до етнолінгвістичних студій минулого, простежується тяжіння до роботи з “живим” матеріалом, наприклад, польові дослідження стратегій лінгвістичної ввічливості в жіночому та чоловічому колективах (Руднева, 2018), вивчення ввічливості дискурсі переконання в комунікації продавець-клієнт (Lin, 2005), розвідки з дослідження ГС у професійному середовищі (Roziņa, & Karapetjana, 2020) тощо.

На нашу думку, саме робота зі зразками реального усного мовлення відзначається високою ефективністю та об'єктивністю емпіричного дослідження. Однак, ураховуючи складність укладання картотеки, а також обмеження пересування громадян між деякими країнами для стримування поширення пандемії COVID-19, а також обмеження виїзду за кордон окремих категорій громадян унаслідок широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, віддаємо перевагу дослідженням зразків мовлення в опосередкованому вигляді: на матеріалі художніх творів і кінематографу. До того ж дослідження КВ на матеріалі літератури не втрачають свої актуальності – прикладом цього є розвідка стратегій ГС в англomовному парентальному дискурсі (Козлова, 2016).

Літературним джерелом комунікативних ситуацій у конфліктному дискурсі для нашої роботи послуговувало третє видання роману китайської письменниці хуейського походження Хо Да “Мусульманські похорони” (кит. “穆斯林的葬礼” *Mùsīlín de zànglǐ*) написаного 1987 року. У 1991 році він був удостоєний найбільш престижної літературної нагороди КНР – премії Мао Дуня.

На нашу думку, роман “Мусульманські похорони” є вдалим джерелом для вивчення конфліктного дискурсу, оскільки його сюжет побудований навколо опису життя трьох поколінь китайських мусульман у період із кінця 20-х до початку 80-х років ХХ століття. Відмінні в часі частини сюжету розкриваються почергово, що

розбитий зручним роботою з текстом, що відображає мову різних поколінь. Хоча факт розміщення частин епізодів у сетингу китайського суспільства початку та середини ХХ ст., а також етнічні особливості героїв роману додають мовленню персонажів певної специфічності, це не є перешкодою для дослідження, а, навпаки, дає змогу показати різноманітність засобів ГС.

Іншим джерелом для пошуку матеріалів нашого дослідження став китайській кінодискурс. У попередніх розвідках ми описували актуальність використання кінематографічного дискурсу для здійснення сучасних лінгвопрагматичних досліджень (Шкіцький, Любимова, & Решетник). Так, багатим матеріалом для мовознавчих розвідок є фрагменти з китайського фільму “Цю Цзюй судиться” (кит. “秋菊打官司” *Qiūjú dǎ guānsī*) 1992 року режисера Чжана Імоу, а також серіалів “Епоха підприємництва” (кит. “创业时代” *Chuàngyè shídài*) 2018 року режисера Ань Цзяня, “Сільське кохання 13” (кит. “乡村爱情 13” *Xiāngcūn àiqíng*) 2021 року режисерів Фу Вена і Мена Лінюя, “Час зустрітись” (кит. “相逢时节” *Xiāngféng shíjié*) 2022 року режисера Цзяня Чуаньхе і “Ласкаво просимо” (кит. “欢迎光临” *Huānyíng guānglín*) 2022 року режисера Лі Сюе.

Під час пошуку прикладів конфліктного дискурсу у вказаних вище джерелах будемо послуговуватися дискурсивним та інтент-аналізом, орієнтуючись на визначення поняття конфліктного дискурсу як реалізації ініціації, розвитку і врегулювання суперечностей у комунікації (Honda, 2002). У ході нашого дослідження було виокремлено 44 комунікативні фрагменти, у яких репрезентовано засоби вербалізації засобів гармонізації конфліктів. Серед них 20 з роману “Мусульманські похорони” та 24 із різних зразків китайського кінодискурсу. Для ілюстрації особливостей використання засобів ГС у конфліктному дискурсі сучасної китайської мови у наступному розділі ми розглянемо 8 ситуацій із найбільш репрезентативними одиницями.

Висновки до 2 розділу

У другому розділі з'ясовано специфіку конфліктного дискурсу, а також окреслено методи та джерела матеріалу дослідження засобів ГС.

Ми з'ясували, що, хоча конфліктний дискурс і передбачає незбіг інтересів комунікантів, його особливості не обмежуються лише цим. Конфліктний дискурс може вербалізовуватися у вигляді МА різного рівня конфліктогенності. Чимало дослідників вивчає конфліктний дискурс, фокусуючись на протистоянні комунікантів і приділяє менше уваги способам його пом'якшення та вирішення. Погляд на конфліктний дискурс як на дискурсивну послідовність, у якій можна виокремити ініціацію, реалізацію та врегулювання суперечностей, набуває щобільшої популярності в сучасній прагмалінгвістиці.

Пріоритетними методами дослідження постають лінгвопрагматичні методи, зокрема структурний, дискурсивний та інтент-аналіз. Саме вони стали основою аналізу відібраних комунікативних фрагментів із китайського художнього та кінематографічного дискурсу.

РОЗДІЛ 3.

ВЕРБАЛЬНИЙ АСПЕКТ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Попередні розділи були присвячені теоретичним і методологічним аспектам вивчення засобів ГС у конфліктному дискурсі. У цьому розділі увага сфокусована на висвітленні вербального аспекту нейтралізації конфліктів – способах і засобах ГС у конфліктному дискурсі сучасної китайської мови на прикладі комунікативного матеріалу із сучасного китайського літературного та кінематографічного дискурсу.

3.1. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях вибачення

Одним із типових способів урегулювання конфлікту в китайській культурі постають МА вибачення. Пропонуємо розглянути наступні комунікативні фрагменти, у яких репрезентовано способи гармонізації спілкування шляхом вибачення у ситуаціях різного ступеня формальності.

I. Братчику, я щиро вибачаюсь (李海兵等人, 2021, 00:40:24)

Молодий керівник сучасної ферми директор Лі разом із охоронцем ідуть двориком і помічають невідомого чоловіка, який виносить із приміщення пакунок та кладе його у машину. Чоловіки помилково приймають його за злодія і вирішують затримати. Заламавши невідомому чоловіку руки, директор Лі і охоронець швидко розуміють, що помилились.

1. Директор Лі: 兄弟, 那你不当小偷了, 上淘宝了。 *Братчику, то ти не злодій, а з Таобао.*

2. Кур'єр: 会说话不! 啊? 还不干小偷了。我前两年搁山前干了个鱼塘。然后干两年黄了, 不景气。然后我就到淘宝服务站上班去了。就这么个情况。我过来给你们发货! *Ви взагалі вмієте нормально спілкуватись?! Я ще не докотився до того, щоб красти. Два роки тому перед горою був обладнав рибоводний ставок, пропрацював*

два роки і збанкрутував – один застій. Після цього пішов працювати у службу доставки Таобао, ось і все. А до вас приїхав забрати товар.

3. Директор Лі: 啊... А...

4. Охоронець: 不搂宝了, 去淘宝了。Приїхав не красти, а шукати скарб (назва інтернет магазину “Таобао” (кит. 淘宝 Таобào) вжита у прямому значенні “шукати/відбирати коштовності/скарб”).

5. Кур’єр: 别整那, 用不着。Навіть не виправляй його – (йому вже нічого) не допоможе.

6. Директор Лі: 兄弟, 真不好意思。你来两回, 就把你误当小偷。按住两回, 你放心, 下次你再来, 我们肯定不能再误会你。Братчику, я щиро вибачаюсь. Ти оце приїздив два рази, і я тебе помилково прийняв за злодія. Тільки оці два рази, будь певен, наступного разу ми точно не помилимось.

7. Кур’єр: 也没有下次了, 下次我也不来了。你们屋里的货和这个车上的货发不发? 要发赶紧的, 给我拿上车, 不然的话, 我就走了。我没空。А наступного разу й не буде, я більше не приїду. То ваш вантаж у приміщенні і у машині забирати, чи ні? Давайте пошвидше, приносьте до машини, а якщо ні, то я поїхав. У мене нема часу.

8. Директор Лі: (до охоронців) 去去去, 给搬上车来把货, 走给人搬上去。Йдіть, йдіть, йдіть, принесіть товар до машини, допоможіть людині загрузити.

9. Охоронці: 好。Добре.

10. Директор Лі: 真是不好意思。晚上我请你吃个饭, 行不? Мені справді прикро. Давай поставлю тобі вечерю, гаразд?

11. Кур’єр: 没空。Нема часу.

12. Директор Лі: 这脾气。你贵姓呢? 咱认识一下。Ох цей характер. А яке твоє прізвище? Давай трохи познайомимось.

13. Кур’єр: 我叫刘钱。Мене звати Лю Цянь.

14. Директор Лі: 不是, 哥们儿你这名确实有点像小偷的名 (посміхаючись)。开玩笑的嘛, 开玩笑。哎, 你这个手式是治好了吗现在? 就这个..... Та ну, братане,

маєш таке дійсно трохи злодійкувате ім'я. Та жартую я, жартую. Ох, а ось ця твоя рука під пов'язкою, вилікувалась вже? Ну ось це, як воно...

15. Кур'єр: 没话了是不, 啊? 该干啥干啥去, 我这儿一堆事呢。(Після того, як директор Лі відійшов) 犯人这个人。 *Шо й слова вимовити не можеш?! Йди займайся чим тобі треба, у мене тут купа справ. Дратують такі люди.*

16. Директор Лі: 没痊愈! 是不? *Не загоїлась! Чи не так?*

17. Кур'єр: 能不能离我远点儿? *Можеш триматись від мене подальше?*

18. Директор Лі: 好嘞。 *Гаразд.*

Одним із перших засобів ГС, що зустрічаємо у цьому комунікативному фрагменті, постає неформальне звертання із семантикою сімейної близькості між комунікантами 兄弟 *xīōngdì* (братчику; брате), яке послідовно (1), (6) вживається директором Лі – стороною, що провинилась, стосовно кур'єра – сторони, перед якою завинили. Неформальне звертання 兄弟 *xīōngdì*, а також його синонім 哥们儿 *gēmenr* (14) визначаємо як лексичні засоби ГС, що імплікують максимуму звертання. У сучасній китайській мові така форма звертання на позначення родинних стосунків під час спілкування незнайомих або малознайомих людей однієї статі та приблизно одного віку є прийнятною і не буде сприйнята як фамільярність.

Цікавим тут також є вживання 哥们儿 *gēmenr*, що є різновидом іншого звертання 哥 *gē* (哥哥 *gēge*), яке використовується як повнозначне звертання 哥 *gē* (哥, 帮我洗碗啊! *Брате, допоможи мені з посудом*), або як частина конструкції “прізвище + 哥” у комунікації між членами родини, друзями, знайомими, колегами та навіть сексуальними партнерами. 哥们儿 *gēmenr* складається із кореня 哥 *gē*, суфікса множини 们 *-men* і формотворчого суфікса 儿 *-r*, однак, незважаючи на семантику множини, що надає слову 们 *-men*, ця форма звертання прийнятна і для використання стосовно однієї людини, що ми і бачимо на прикладі репліки директора Лі. Зауважимо, що 哥们儿 *gēmenr* є сленговим звертанням, рівнозначним англійському *bro* та українському *братане, чуваче*.

Іншими засобом гармонізації є усталена етикетна конструкція вибачення 不好意思 *bùhǎoyìsi* (*перепрошую; вибачте*) у її варіаціях 真不好意思 (6) і 真是不好意思 (10). Прислівники 真 *zhēn* (*справді; дійсно*) та 真是 *zhēnshì* тут слугують підсилювачами семантики вибачення. У (6) також бачимо іншу сталу фразу, що сприяє ГС – 你放心, яку доповнює складно-підрядне речення: 下次你再来, 我们肯定不能再误会你 *Як прийдеш наступного разу, ми точно не помилимось*. Прислівники часу 下次 *xiàcì* (наступного разу) і 再 *zài* (*потім; ще раз*), а також прислівник 肯定 *kěndìng* (*точно*) передають інтенцію директора Лі врегулювати конфлікт і мінімізувати негативні репутаційні ризики. На нашу думку, 下次 *xiàcì*, 再 *zài*, 肯定 *kěndìng* та низка інших прислівників у сучасній китайській мові у певному контексті (зокрема в ситуаціях прощання, обіцянки, вибачення) можуть вербалізувати КВ, наприклад, у таких фразах, як 改天再说 *потім поговоримо*, 下次见 *побачимось наступного разу*, 我肯定会来 *я точно прийду* ці слова не обов'язково виражають щире бажання або точні плани мовця, а сприймаються скоріше як прояв хорошого тону, а обмін такими фразами є частиною сучасного китайського етикету.

У (8) бачимо звертання до третьої сторони комунікації – охоронців, з проханням-наказом швидше принести і завантажити товар до машини кур'єра. Згадуючи про кур'єра в його присутності, не знаючи його імені, директор Лі використовує дещо деперсоніфіковану номінацію 人 *rén* (*людина*) замість нейтрального займенника 3-ї особи однини 他 *tā* (*він*), що в цьому контексті є більш ввічливим і сприяє зменшенню емоційною напруги.

Після МА вибачення у (10) бачимо МА запрошення на вечерю, що за китайським етикетом є способом проявити повагу або вибачитись. Так, 晚上我请你吃个饭 імплікує максимуму щедрості за Гу Юею. Запрошення закінчує характерна для розмовного стилю питальна форма 行不 *xíngbù* (*гаразд?; ок?*), що є скороченим варіантом від 行不行 *xíngbuxíng* і слугує зменшенню категоричності всього речення – залишаючи співрозмовнику більше місця для маневрування. Не отримавши з боку кур'єра позитивної відповіді (11), директор Лі намагається змінити підхід,

переходячи до солідаризації зі співрозмовником шляхом гумору (12), (14). У висловленні 这脾气 бачимо приклад саркастичної реакції на власну комунікативну невдачу, що супроводжується зміщенням фокусу на особу співрозмовника. Варто зазначити, що це має на меті емоційну розрядку ситуації. У (12) також бачимо спробу зближення через ближче знайомство: запитання 你贵姓呢? і пропозицію 咱们认识一下. Тут відзначаємо використання етикетної фрази 你贵姓 з модальною часткою 呢 *ne* для підкреслення питальної інтонації та зменшенню директивності питання – зменшенню загрози для СЛ кур’єра. 你贵姓 є типовим використанням питального гоноративу 贵姓 *guìxìng* (яке *Ваше прізвище*), що вказує на високу повагу до співрозмовника та частково відповідає максимі самоприниження (свій статус принижуй, статус співрозмовника – підвищуй). Пропонуючи познайомитись, директор Лі вживає займенник 1-ї особи множини 咱们 *zánmen*, який на відміну від нормативного 我们 *wǒmen* більш яскраво підкреслює зв’язок “мовець + слухач” що, на нашу думку, виконує функцію солідаризації співрозмовників, апелюючи до позитивного СЛ реципієнта і є проявом ввічливості зближення. Слід зазначити, що дієслово 认识 *rènshí* (познайомитись) оформлене модифікатором кількості 一下 *yíxià*, який пом’якшує висловлювання і сприяє ГС.

Отримавши відповідь (13), директор Лі продовжує жартувати (14), вказуючи на злодійкуватість імені кур’єра. За формальної комунікації подібне було б абсолютно неприйнятним, однак неформальна комунікація відкриває більш креативні способи ГС. Подібне піджартовування є проявом тактики солідаризації через (взаємне) приниження у чоловічих колективах. Також теоретично небезпечний МА директор Лі пом’якшує прислівником 有点 *yǒudiǎn* (трохи). Чергова невдача: кур’єр не сприймає жарт, спонукає директора Лі одразу дати пояснення: 开玩笑的嘛, 开玩笑. Синтаксичний повтор, а також вживання модальної частки 嘛 *ma* тут також слугує зменшенню конфліктності.

У кінці комунікативного фрагмента бачимо, що ГС з боку директора Лі мала частковий успіх – хоча кур’єр не відмовився виконати замовлення, не вдався до

прямих МА образи свого кривдника та не перейшов до невербальної агресії, проте він також не пішов на зближення і примирення із директором Лі, вибравши замість цього дистанціювання (17).

II. Мені справді дуже шкода, товаришу поліцейський! (张挺等人, 2018a, 00:03:26)

Молодий програміст-стартапер Го Сіньянь пише SMS повідомлення за кермом і ледь не збиває поліцейського, який у той момент стояв посеред дороги і реєстрував інше порушення.

1. Поліцейський: 你想撞死我啊? ! *Ти збити мене хочеш?!*

2. Го: 对对对, 对不起! 我, 我发短信, 没看见! *В-в-в-вибачте! Я, я відправляв повідомлення, не побачив (Вас)!*

3. Поліцейський: 下来。 *Виходь.*

4. Го: 欸。 *Гаразд.*

5. Поліцейський: (віддає честь) 什么情况? *Що трапилось?*

6. Го: 实在对不住, 警察同志! 我刚才在发短信, 没有看见... *Мені справді дуже шкода, товаришу поліцейський! Я щойно відправляв повідомлення, не побачив...*

7. Поліцейський: (перебиваючи Го) 你发短信? ! 你俩眼睛不看路? ! 你大早上起来你就裹乱你! *Ти відправляв повідомлення?! Не дивився на дорогу?! Ти з самого ранку влетів по повній!*

8. Го: 实在对不住, 实在对不住! 都是我的错! 那个, 没, 没撞着您吧? *Мені справді дуже шкода, дуже шкода! Це все моя провина! Я ж того, я ж не...не задів Вас?*

9. Поліцейський: 你废话! 你撞着我了我还能站着吗? ! *Шо ти мелеш?! Якби ти мене задів мене, я б тут стояв?!*

10. Го: 那就好, 那就好! 抱歉抱歉! *Ой ну це добре, це добре! Вибачте, вибачте!*

Описана вище напівформальна комунікативна ситуація відображає мовленнєву поведінку комунікантів у доволі нетипових обставинах “неуважний водій ледь не збиває поліцейського”. Під час комунікації водія – сторони, що провинилась, з

поліцейським – представником органів правопорядку, СЛ водія знаходиться у небезпеці, адже поліцейський має повне право обмежити його свободу. СЛ поліцейського навпаки – зміцнюється. Зокрема, у (1), (3), (7), (9) бачимо використання поліцейським доволі різких директивних МА, які важко назвати прийнятними за звичайних умов. Мовлення поліцейського характеризується експресивністю, він уживає вкрай неформальні вирази (7), (9). Емфатична частка 啊 *a*, використана у (1), виконує експресивну функцію.

Очевидна провина водія і певне емоційне збудження від несподіваного наїзду послаблює вимоги до дотримання етикетних норм поліцейським, що вербалізується у конфліктогенних МА. Однак варто зазначити, що поліцейський все ж не виходить за межі своїх повноважень. Так, у (3) він уживає імператив, що, проте, цілком виправдано під час спілкування із порушником. У (5) бачимо, як поліцейський формально вітається з порушником, віддаючи честь, та запитує у Го про причини наїзду, даючи йому можливість пояснити свою провину.

У (2), (6), (8), (10) бачимо, як для гармонізації цього раптового конфлікту Го вдається до вибачень та виправдовується. МА вибачення вербалізують етикетні конструкції 对不起 *duìbùqǐ* (2), 实在对不住 *shízài duìbùzhù* (6), (8), 抱歉 *bàoqiàn* (10), серед яких 实在对不住 *shízài duìbùzhù*, на нашу думку, виражає найбільший ступінь визнання провини з боку мовця – прислівник 实在 *shízài* (справді) підсилює семантику вибачення. У (8) і (10) спостерігаємо повторення форм вибачення, що є маркером підвищеної експресивності мовлення.

Окрім МА вибачення, Го також здійснює МА визнання провини (2), (6), (8). У (2) і (6) воно імпліцитне – порушник описує свої дії, що ледь не призвели до ДТП. Це викликає бурхливу емоційну реакцію з боку поліцейського (7), що змушує Го змінити тактику. Так, у (8) Го вже відкрито визнає свою провину: 都是我的错!

Цікавим в описуваній ситуації є використання особових займенників у звертанні: поліцейський використовує 你 *nǐ* (еквівалент українського *ти*), а водій – 您 *nín* (еквівалент *Ви*). Загалом у сучасному Китаї вживання 您 *nín* до незнайомих є етикетною нормою (особливо у сфері послуг), що однак має певні нюанси. Варто

зазначити, що використання 你 *nǐ* / 您 *nín* у китайській мові не є ідентичним використанню *ти/Ви* в українській мові. Так, вживання 你 *nǐ* до незнайомої людини, однакової зі співрозмовником віком, не буде розцінене як прояв фамільярності та неввічливості. 你 *nǐ* – нейтральна форма, що в перекладі, на нашу думку, може передаватись як *ти* і *Ви* залежно від контексту. 您 *nín*, хоча і містить семантику українського *Ви*, має більш глибоке значення. Уживання 您 *nín* регулюється максимою самоприниження за Ґу Юого, що передбачає возвеличення співрозмовника і самоприниження мовця. Крім цього, 您 *nín* є обов’язковим при спілкуванні з вищими за соціальним статусом та віком людьми.

Також у цьому прикладі бачимо реалізацію максими звертання з боку Ґо (6): 警察同志. Уживання політкоректного щодо державного службовця звернення 同志 *tóngzhì* (товариш) розглядаємо як реалізацію ввічливості зближення, що у цьому випадку сприяє ГС.

III. Зірвана зустріч (张挺等人, 2018b, 00:41:40)

Головний аналітик інвестиційної компанії “Лофіс” На Лань і творець стартапу Ґо Сіньянь, який симпатизує їй, попередньо по телефону домовились про зустріч для обговорення спільного проєкту, однак через термінові справи Ґо не з’явився, що було негативно сприйнято дівчиною. Після владнання справ чоловік телефонує дівчині, щоб попросити вибачення.

1. На Лань: 喂? 阿洛?

2. Ґо: 那总, 实在对不起, 实在对不起! 是我失约了! 我都到那儿了, 然后我突然接到我朋友的电话, 说他被打了, 那我得赶紧走啊, 我去帮他。然后我一着急也没跟你说。哎哟, 实在对不起, 实在对不起! 这都, 都是我的错。 *Пані На, щиро перепрошую! Я порушив домовленість. (Насправді) я туди вже прибув, (але) потім раптово зателефонував мій друг і повідомив, що його побили, тому я був змушений поспішити йому на поміч. Я розхвилювався і не сказав Вам. Ой, щиро перепрошую, щиро перепрошую! Це все...все моя провина.*

3. На Лань: 没关系。你朋友没事吧？ Нічого страшного. З Вашим другом все гаразд?

4. Го: 现在没事了, 现在什么事都没了。那个, 我的意思是咱们俩能不能现在出来再见一面？ Зараз (з ним) вже все гаразд, зараз узагалі все гаразд. А цей во, ми з Вами двоє не могли б зараз зустрітись?

5. На Лань: 今天就算了吧, 太晚了。我们下次找机会再见。晚安。 Сьогодні вже не вийде, занадто пізно. (Давайте) ми (з Вами) зустрінемося вже іншим разом, коли буде можливість. Добраніч.

У цьому комунікативному фрагменті бачимо черговий приклад урегулювання конфлікту в ситуації напівформального спілкування. Персонаж Го Сіньяня опиняється в ще одній ситуації, що становить підвищену небезпеку його СЛ. Щоб гармонізувати стосунки, у (2) Го вдається до МА вибачення, визнання провини і виправдання. Хоча між Го і На Лань на той момент вже склались доволі неформальні стосунки (під час попередніх розмов Го Сіньяня дозволяв собі звертатися до дівчини на її ім'я і прізвище), усе ж бачимо, що у цій ситуації герой вибирає формальне звертання 那总 *Nà zǒng* (пані/директоре На), що є реалізацією максими звертання. Го прагне зменшити загрозу для свого СЛ, яку несе образа за порушену домовленість і можлива інтенсифікація цього конфлікту, тому використовує таку більш формальну і ввічливу форму звертання.

Далі у (2) зустрічаємо вже типовий сценарій вибачень для Го Сіньяня – експресивне повторення підсиленої прислівником 实在 *shízài* етикетної фрази 对不起 *duìbùqǐ*. Фразами 是我失约了 *shì wǒ shīyuēle* і 这都是我的错 *zhè dōu shì wǒde cuò* герой прямо вказує на свою провину, намагаючись збільшити ефективність свого вибачення. Так, бачимо тут використання емпатичних синтаксичних конструкцій 是...了 *shì...le*, 都是... *dōu shì...* для підсилення висловлювання. Варто також додати, що така прямота у визнанні провини є проявом відкритості та відсутності в цього персонажа традиційного для китайського суспільства страху “втратити лице”. На нашу думку, персонаж Го є збірним образом китайців нового покоління, для яких характерною є

більша розкутість, запозичення елементів західної поведінкової моделі, що допомагає в гармонізації комунікації з іноземцями у сфері бізнесу та торгівлі.

У цьому зразку також звертаємо увагу на вживання співрозмовниками займенників. Зокрема, у (2), (3) обидва персонажів використовують займенник 2-ї особи однини 你 *nǐ*. У цьому випадку займенник 你 *nǐ* семантично аналогічний українському *Ви*. На відміну від попереднього зразка спілкування із поліцейським, під час комунікації з На Лань Го Сіньянь не вживає 您 *nín*. На наш погляд, рівність співрозмовників за віком, а також їхня попередня історія комунікації цілком “санкціонує” використання 你 *nǐ* двома сторонами у цій ситуації.

У (4) і (5) бачимо приклад уживання займенників 1-ї особи множини 咱们 *zánmen* і 我们 *wǒmen*. Так, звертаючись до дівчини з пропозицією організувати ще одну зустріч, Го вживає займенник 咱们 *zánmen* і числівник 俩 *liǎ* (обидва). Ці дві конструкції належать до розмовної мови, акцентують увагу на спільності мовця і слухача. Використання Го фрази 咱们俩 *zánmen liǎ* репрезентує тактику солідаризації і є вираженням увічливості зближення. У свою чергу використання нейтральної форми 我们 *wǒmen* у мовленні На Лань свідчить про певне дистанціювання.

Цікавою в цьому діалозі є також реакція На Лань на вибачення і пояснення Го Сіньяня. Так, у (3), уживаючи доволі формальну етикетну фразу 没关系 *méiguānxi* (маркер увічливості дистанціювання), дівчина цікавиться справами друга Го, що потрапив у біду і став причиною відміни зустрічі: 你朋友没事吧. Це запитання На Лань оформлює модальною часткою 吧 *ba*, що має модальність припущення. На нашу думку, використання частки 吧 *ba* є проявом увічливості зближення, оскільки висловлювання, оформлене нею, є більш орієнтованим на співрозмовника. Проте у цій ситуації подібне використання може бути як кроком до ГС з боку На Лань, так й іронізацією над виправданням Го.

У завершальній репліці (5) На Лань, посилаючись на пізню годину, відмовляється від пропозиції повторної зустрічі та ініціює завершення розмови: 今天就算了吧, 太晚了. Кінцеві модальні частки 吧 *ba* і 了 *le* у цьому реченні послаблюють

категоричність висловлювання. Репліка На Лань: 我们下次找机会再见 – класична для китайського етикету. Воно є символічною “компенсацією” за відмову від зустрічі, однак фактично ні до чого не зобов’язує мовця. На нашу думку, вираження непрямой пропозиції зустрітися з першого погляду можна маркувати як тактику ввічливості зближення, проте в китайській культурі це скоріше є тактикою ввічливості віддалення, оскільки саме висловлювання не передає обов’язковості його виконання. Однак навіть за умови тактичної відмови Го вдається мінімізувати конфлікт та налагодити добрі стосунки.

IV. Візит-вибачення (张挺等人, 2018с, 00:03:00)

Головний виконавчий директор інвестиційної компанії “Лофіс” – Пен (彭总 *Péng zǒng*) прийшов до батька Цзіня Чена – одного з розробників програмного забезпечення, що змагаються за інвестиції, впливового бізнесмена (вихідця з мафіозних кіл) – пана Цзіня-старшого (老金 *Lǎo Jīn*), щоб вибачитись за поведінку Го Сіньяна – іншого девелопера, власника проєкту “Моцзін”, який на той момент уже отримав інвестиції “Лофісу”, однак, продовжуючи конкурувати з іншими гравцями на ринку, вступив у відкритий конфлікт із Цзінем Ченом і привселюдно вдарив його.

1. Лао Цзінь: 坐。 *Сідайте.*

2. Директор Пен: (сідає) 老金总，金城的情况怎么样啊？ *Пане Цзінь, як справи у Цзіня Чена?*

3. Лао Цзінь: 啊哈，小小皮肉伤而已。年轻人有点教训好。 *Ах, та лише невеличкі подрятини і не більше. Буде трошки молодим науки.*

4. Директор Пен: (зітхаючи) 真是没想到，怎么会弄成这样呢？ *Справді не очікував. Як це могло так обернутись?*

5. Лао Цзінь: 这话我正要问你呢。我是洛菲斯的客人，魔晶是洛菲斯的客户。嗯，是不大一样。彭总亲自登门拜访，是替他们向我道歉吗？*Це запитання я якраз повинен поставити Вам. Я гість “Лофісу”, “Моцзін” – клієнт. Хм, це зовсім різні речі. Директоре Пене, (Ви) особисто прийшли до мене з візитом, щоб вибачитись переді мною за них?*

6. Директор Пен: (стверджувально хитає головою) 老金总，我今天确实是来负荆请罪的。都怪我没有安排好。魔晶的那几个年轻人，我会批评他们。您要是心里过不去，我会要求他们登门道歉。您大人有大量，别跟他们一般见识。 *Пане Цзінь, я сьогодні дійсно прийшов, щоб просити у Вас вибачення. Сталося все через те, що я добре не подбав. Я насварюсь на тих пару молодих людей із “Моцзіню”. Якщо Вас це засмутило, я попрошу їх особисто прийти до Вас просити вибачення. Ви мудра і великодушна людина, не опускайтесь до їхнього рівня.*

7. Директор Пен: (знижує голос) 老金总，关于停服务器的事，还得麻烦您跟其他运营商做做工作，请他们抬抬手。 *Пане Цзінь, щодо ситуації з перебоями роботи серверів, все ж таки хотів би попросити Вас співпрацювати з іншим оператором, попросить їх децю послабити тиск.*

8. Лао Цзінь: 这，这我听不懂了。(сміється) 这我一个老头子，哪儿那么大的本事啊？我能去管停服务器的事情？ *Цього...цього я не зрозумів. Звідки у такого старого, як я, такі можливості? Хіба я можу владнати ситуацію із зупинкою серверів?*

9. Директор Пен: 老金总，如果再发生这样的事情，不仅是魔晶扛不住了，就连我们洛菲斯也一点儿余地都没有了。 *Пане Цзінь, якщо знову складеться така ситуація, то не тільки “Моцзін” не втримається, але й у нас, у “Лофіса” зовсім не буде шансів.*

Ця ситуація, на відміну від попередніх, є прикладом формальної комунікації. Спілкування починає пан Цзінь, який запрошує директора Пена присісти, уживаючи імператив 坐 *zì* (1). Загалом використання імперативів у реченні з опущеним присудком у китайській мові вважається нейтральним, проте етикет формальної комунікації зазвичай вимагає оформлення імперативу прислівником 请 *qǐng* або фразовою часткою 吧 *ba* (більш характерно для напівформальних і неформальних ситуацій). Причиною вживання паном Цзінем такої форми є образа, завдана репутації його сім'ї партнером директора Пена – Го Сіньяном, що і є передумовою конфлікту.

У (2) директор Пен питає в пана Цзіня за його сина. Тут бачимо реалізацію максими звертання – директор Пен використовує гоноративний префікс 老 *lǎo-* і етикетну форму звернення “прізвище + посада”. Уживання евфемізму 情况 *qíngkuàng* (ситуація) замість прямої згадки про факт побиття визначаємо як засіб ГС.

У відповідь пан Цзінь применшує серйозність ситуації 小小皮肉伤而已. Коментуючи “ситуацію” із сином, він удається до редуплікації прикметника 小 *xiǎo* та вживає модальну частку 而已 *éryǐ* (і не більше). До цього він також додає 年轻人有点教训好. Тут бачимо використання пом’якшувального прислівника 有点 *yǒudiǎn* (трохи), а також вживання евфемізму 教训 *jiàoxùn* (наука), що, подібно до 情况 *qíngkuàng*, непрямо вказує на побиття та сприяє зменшенню рівня загрози для СЛ обох співрозмовників, що у цьому випадку сприймаємо як крок до ГС з боку пана Цзіня.

Наступне риторичне запитання директора Пена (4) – прихований непрямий директивний МА вибачення. Проте пан Цзінь використовує його, щоб докорити співрозмовнику (5). У (5) пан Цзінь іронізує над ситуацією. Детальніше розглянемо наступне його висловлювання: 彭总亲自登门拜访, 是替他们向我道歉吗. Бачимо, що Лао Цзінь використовує форму 3-ої особи однини і ввічливу формальну номінацію “прізвище + посада”, говорячи про директора Пена, що розглядаємо як прояв ГС, проте контекст ситуації зумовлює її конфліктогенність.

У (6) директор Пен у відповідь переходить до відкритого вираження вибачення – уживає ідіоматичний вираз 负荆请罪 *fùjīng qǐngzuì* (визнати свою помилку і просити вибачення). Окрім цього, через конструкцію 都怪我 *dōu guài wǒ* (все з моєї вини) пан Пен озвучує свою провину. Він також обіцяє покарати винуватців з “Моцзіну”. Цікаво, що говорячи про сторони конфлікту, співрозмовники акцентують увагу на молодому віці учасників 年轻人有点教训好 (3); 那几个年轻人 (6). Це може бути тактикою ГС шляхом апеляції до молодого віку – необізнаності учасників конфлікту, що слугує компенсуючим фактором. 您大人有大量, 别跟他们一般见识 є реалізацією маніпулятивної тактики позитиву, використовуваної з метою пом’якшення конфлікту.

Серед засобів ГС виділяємо вживання видозміненого фразеологізму 大人有大量 *dàrén yǒu dàliàng* (мудра людина – великодушна) на позначення чеснот співрозмовника, а також фразеологізму 一般见识 *yībānjiànshì* (опускатись до рівня інших) у поєднанні із заперечним прислівником 别 *bié* (не потрібно), що реалізовує МА вмовляння.

У (7) бачимо перехід від реалізації МА вибачення до реалізації МА прохання 还得麻烦您跟其他运营商做做工作, 请他们抬抬手. Директор Пен уживає безособове звертання-прохання з опущенням підмета 还得麻烦您 *hái děi máfan nín*, що сприяє ГС зменшуючи директивність МА прохання. Тут спостерігаємо використання формальної етикетної конструкції 麻烦 + 您 *máfan + nín* (вибачте, що турбую Вас / дозвольте Вас потурбувати), редуплікацію дієслів 做 *zuò*, 抬 *tái*, а також вживання дієслова, що імплікує прохання – 请 *qǐng*, виконує функцію ГС та зменшення загрози для СЛ директора Пена, який висловлює прохання.

Прохання директора Пена відновити роботу серверів, на яких працює стартап “Моцзін” – конкуренти його сина, суперечить інтересам пана Цзіня, що викликає відповідну його реакцію (8). Пан Цзінь – впливовий бізнесмен, він легко може виконати прохання директора Пена, проте не хоче робити цього. Саме тому він іронізує щодо свого похилого віку, натякаючи на неможливість виконання прохання (8). На наш погляд, це частково узгоджується з максимою такту. Без знання контексту це може бути сприйнято як вираження скромності, що однак не відповідає дійсності.

Правильно розуміючи репліку пана Цзіня, директор Пен удається до маніпулювання (9), пов’язуючи ймовірну поразку стартапу Го Сінньяна з поразкою “Лофісу”, який також є бізнес-партнером пана Цзіня. У цій репліці бачимо вживання звертання 老金总 *Lǎo Jīn zǒng* (Пане Цзіне), що відповідає максимі звертання, а також використання присвійного займенника 1-ої особи множини 我们 *wǒmen* щодо компанії “Лофіс”, що слугує ототожненню репутації компанії з репутацією директора Пена і сприяє ГС. Загалом (9) є непрямим імпліцитним директивним МА прохання, що слугує реалізації маніпулятивного впливу.

3.2. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях переконання

Подібно до вибачень, МА переконання є одним з ефективних способів ГС. Нижче пропонуємо аналіз засобів ГС на прикладі комунікативних фрагментів зі спробами врегулювання конфлікту за допомогою МА переконання.

V. Тітонько, раніше я дійсно був неправий! (袁子弹等人, 2022, 00:03:42)

Швейцар одного пекінського готелю Чжан Гуанчжен орендує квартиру в одному із житлових комплексів міста. Неочікуваною проблемою стають місцеві пенсіонерки, що організували танцювальний клуб під відкритим небом прямо під вікнами Чжана, який часто працює у нічні зміни. Одного ранку, не витримавши постійного шуму музики, він свариться з ними, погрожуючи пляшкою від пива, та зрештою зазнає невдачі. Ситуація змінюється, коли хлопець визнає, що одна з бабусь-учасниць є мамою дівчини, у яку той таємно закоханий. Це мотивує його налагодити стосунки з майбутньою тещею – долучитись до її танцювальної групи. Після декількох занять Чжан стає улюбленцем бабусь, проте лідер групи пані Сунь починає ревнувати і підозрювати щось неладне. Далі бачимо, як Чжан та його нові приятельки намагаються переконати пані Сунь змінити ставлення до нього.

1) Пані Сунь: 小张, 小张, 你们还叫得挺亲热。立场呢? 就这么不坚定啊? 一点儿小恩小惠, 就给你们收买了。他之前冲我们砸啤酒瓶子, 告我们扰民, 你们都忘了! *Сяо Чжан, Сяо Чжан – а ви досить ніжно до нього звертаєтесь. А що ж (ваша) позиція? Невже така хитка? Дрібні подачки, і ви вже повелись. Він раніше кидався на нас із пивною пляшкою, звинувачував, що ми заважаємо мешканцям, ви все забули!*

2) Чжан Гуанчжен: 阿姨, 之前我的确是错了, 但我已经改过自新了。我现在是真心想加入咱们这个队伍。 *Тітонько, раніше я дійсно був неправий, але зараз я вже повністю виправився. Зараз я щиро хочу доєднатись до цієї нашої групи.*

3) Пані Сунь: 甬来这一套! 你到底有什么小心思? 老实交代。 *Давай без оцього! Що ти зрештою задумав? Кажу все як є.*

4) Пані Лю: 孙大姐，你倒讲讲看，他会有什么小心思啊？你给人家定罪，你总要有点证据吧。 *Сестро Сунь, ну ти подумай, які у нього можуть бути лихі наміри? Якщо ти звинувачуєш людину, то мають бути ж якісь докази.*

5) Пані 1: 是，我觉得小张也没什么问题。 *Та, мені теж здається, що із Сяо Чжаном все гаразд.*

6) Пані 2: 哎呀，我觉得也是啊。这段时间，小张一直接时来跳舞。一没捣乱，二没缺席的。他能有啥心思？ *Ой, людоньки, а я теж так думаю. За цей час Сяо Чжан завжди вчасно приходив на танці. Не буянив і не прогулював. Що лихого він міг задумати?*

7) Пані Лю: 就是呀！就算是一个犯过罪的人，也允许他悔过的嘛。小张为什么就不可以，呃？洗心革面，弃暗投明啊。人家小张讲文明，懂礼貌。阿拉有什么事情求他，他是不是认真帮忙啊？像这样的小青年，我觉得我们应该欢迎才对。同他在一起啊，我觉得我，我都年轻了！（пані поруч сміються）我们是不是还学到很多新的东西啊？ *Ну ось! Та навіть от візьми до прикладу злочинця, однаково треба дозволити людині розкаятись. Чому ж Сяо Чжанові не можна, а? Переродись і стань краще, відкинь темряву і звернись до світла! Ось Сяо Чжан і культурний, і вихований. Коли ми його про будь-що просимо, хіба він сумлінно не допомагає? До такої молоді, як він, я вважаю, нам варто гарно ставитись. Разом із ним я почувую себе, почувую себе молодшою! Хіба ми (з ним) не навчилися багато чому новому?*

8) Пані 3: 对对对，这小张人不错！ Дійсно, дійсно – цей Сяо Чжан як людина непоганий!

9) Пані Сунь: 得得得得得！你们好好玩啊。以后要是吃了亏，可别找我哭来 (розвертається і йде)。 *Досить, досить, досить, досить! Ви тут гарненько розважайтесь. А як потім попечетесь, то не плачтесь мені.*

Цей приклад неформальної комунікації показує цікаву співпрацю жінок пенсійного віку із Чжаном Гуанчженем для переконання пані Сунь у його порядності. Так, у відповідь на дорікання танцювальному колективу з боку пані Сунь (1) Чжан вдається до ГС: визнає свої помилки та запевняє у щирості своїх намірів (2). Тут ми

бачимо реалізацію максими звертання – хлопець використовує звертання-номінацію родинних стосунків 阿姨 *āyí* (тітонько), що у прямому значенні вказує на сестру матері, проте набуло широкого розповсюдження як увічлива форма звертання до жінок старшого віку. Визнання провини Чжан оформлює за допомогою підсилювального прислівника 的确 *díquè* (справді), конструкції протиставлення 之前 我……了, 但我已经……了 *zhīqián wǒ...le, dàn wǒ yǐjīng...le* (раніше я..., але зараз я...) та фразеологізму 改过自新 *gǎiguò zìxīn* (виправити помилки і почати життя з чистого аркуша). Далі хлопець озвучує своє бажання: 我现在是真心地想加入咱们这个队伍. Серед засобів ГС тут (2) виокремлюємо підсилювальну емпатичну конструкцію 是……(的) *shì……(de)*, прислівник 真心 *zhēnxīn* (щиро), присвійний прийменник 1-ої особи множини 咱们 *zánmen* (的 *de*) та вказівний займенник 这个 *zhège* (цей/ця/це). Варто зазначити, що вказівний займенник 这个 *zhège* є ситуативним засобом ГС. На нашу думку, 这个 *zhège* тут сприяє імплементації тактики солідаризації, доповнюючи попередній 咱们 *zánmen* та апелюючи до соціальної дихотомії “свій-чужий” (这个——那个 *zhège – nàge* цей - той).

Пані Сунь не готова приймати аргументи Чжана (3), однак до комунікації долучається пані Лю – гіпотетична теща хлопця, на яку той справив позитивне враження своєю поведінкою. Так, у (4) спостерігаємо МА переконання з боку пані Лю, реципієнтом якого є голова танцювального гуртка – пані Сунь: 孙大姐, 你倒讲讲看, 他会有什么小心思啊? 你给人家定罪, 你总要有有点证据吧. Репліка починається зі звертання за формулою “прізвище + гоноратив” – 孙大姐 *Sūn dàjiě* (сестрице Сунь), що є етикетно прийнятною номінацією та імплементацією максими звертання за Гу Юого і є етимологічно пов’язаною із шаром лексики на позначення родинних зв’язків (大姐 *dàjiě* – найстарша сестра; сестриця; дружина). Також бачимо тут редуплікацію дієслова 讲 *jiǎng* підсилене прислівником 倒 *dào* (таки), що надає висловлюванню більшого відтінку пропозиції. Далі йде риторичне запитання: 他会有什么小心思啊?, оформлене кінцевою емпатичною часткою 啊 *a*, що додає репліці

питальної модальності. Також бачимо вживання пом'якшувального прислівника 有点 *yǒudiǎn* та модальної частки 吧 *ba*, що сприяють зменшенню загрози СЛ мовця та реципієнта.

На підтримку Чжана Гуанчжена виступили й інші пані. Так, у (5), (6), (7), (8) спостерігаємо МА переконання, мета яких – підсилити позицію хлопця, підтвердити його попередні слова, показавши його в хорошому світлі. Говорячи про Чжана, жіночки використовують номінацію із зменшувально-пестливим префіксом 小 *xiǎo* – 小张 *Xiǎo Zhāng* (Чжан; Чжанчик; досл. Маленький Чжан). Номінація за формулою “小 + прізвище” відповідає максимі звертання, а також вказує на позитивне ставлення до співрозмовника і неформальність комунікації, саме тому в цих прикладах трактуємо її як засіб ГС. У репліці пані 1: 我觉得小张也没什么问题 бачимо вербалізацію непрямого МА переконання. Для того, щоб зробити акцент на нормальності Чжана, жінка вживає емпатичну конструкцію 也没什么…… *yě méishénme...* (теж нічого). Із нею експресивно погоджується пані 2 (6), яка, подібно до пані Лю, використовує риторичне запитання: 他能有啥心思, аби вказати на відсутність лихих мотивів у поведінці хлопця.

У (7) бачимо розгорнуте аргументування пані Лю на користь хлопця. Тут вона вживає умовну конструкцію 就算……, 也…… *jiùsuàn..., yě...* (навіть (якщо)…, однаково…) оформлену кінцевою модальною часткою 嘛 *ma*, що, на нашу думку, є синтаксично-стилістичним засобом пом'якшення категоричності аргументації у конфлікті. Для переконання ображеної сторони, описуючи хлопця, пані Лю також вдається до використання ідіом із семантикою “зміни на краще”: 洗心革面 *xǐxīn gémiàn* (переродитись; докорінно змінитись) та 弃暗投明 *qì'àn tóumíng* (відкинути минуле і стати на правильний шлях; усвідомити власні помилки) й оформлює їх за допомогою емпатичної частки 啊 *a*, що має конотацію ствердження очевидного. Далі йде переконання пані Сунь у чеснотах Чжана. Говорячи про хлопця, пані Лю вживає займенник 人家 *rénjiā* (він), що має семантику “інша людина”. На нашу думку, у цій ситуації займенник 人家 *rénjiā* вербалізує КВ, вказуючи на шанобливе ставлення до

чужої людини (нової людини для колективу), що є основою китайського етикету, адже без поваги до інших, людина втрачає СЛ. Оцінке судження пані Лю щодо чеснот Чжана, виражене у словосполученнях 讲文明 *jiǎng wénmíng* (ввічливий; культурний) і 懂礼貌 *dǒng lǐmào* (має добрі манери), також сприяє ГС, адже вказує на дотримання хлопцем основних соціальних норм. Позитивні аргументи пані Лю також підсилюються риторичними запитаннями, що містять емпатичну частку 啊 *a*: 他是不是认真帮忙啊 і 我们是不是还学到很多新的东西啊 (7).

Хоча Чжан, пані Лю та інші доклали чимало зусиль для того, щоб переконати і заспокоїти пані Сунь, зрештою їм удалось зробити це лише частково. У (9) бачимо пасивну агресію і сарказм із боку пані Сунь, що однак не є показником повної невдачі ГС, адже згодом серіал показує нам, як їхні стосунки поступово покращуються.

VI. У будь-якому випадку Лао Тянь – батько дитини (阿耐等人, 2022, 00:10:23)

Колишній чоловік Шао Янь – Тянь Цзін'є побив нового хлопця своєї колишньої дружини. Побитий хлопець потрапляє до лікарні з легкою травмою. На допомогу Тяню Цзін'є приходить близький друг Цзянь Хунчен, який погоджується від імені Тяня занести потерпілому у лікарню грошову компенсацію, щоб той не звертався до поліції. Прийшовши до лікарні, Цзяню Хунчену вдалось домовитись із потерпілим, однак у цей момент до палати заходить колишня жінка Тяня Цзін'є – Шао Янь, яка не бажає, аби її новий хлопець отримував гроші від Тяня та прагне до повного розриву стосунків із ним. Цзянь Хунчен пробує переконати її прийняти гроші, а потім намагається заспокоїти та заочно помирити Шао Янь із Тянь Цзін'є.

1) Цзянь Хунчен: 邵颜! *Шао Янь!*

2) Шао Янь: 简宏成, 你来这儿干嘛? *Цзяне Хунчене, що ти тут робиш?*

3) Цзянь Хунчен: 我.....我来认个错。 *Я...я прийшов визнати провину.*

4) Шао Янь: (вириває кредитну картку з грошима з рук потерпілого і віддає Цзяню Хунчену) 我们用不着你的钱! 你走吧。 *Не здались нам твої гроші! Йди.*

5) Цзянь Хунчен: (віддає картку назад в руки потерпілому) 不是...我们都说好了。 *Та ні, ми вже домовились.*

6) Потерпілий: 对，我们都说好了！这哥们儿挺厚道的 *Вірно, ми вже про вже про все домовились! Цей мужик доволі щедрий.*

7) Шао Янь:你回去告诉田景野: 这件事情别想用钱解决, 要么答应我的条件, 要么法庭见。(силою забирає картку у потерпілого) 你拿来! *Вертайся і скажи Тяню Цзін'є, хай він і не думає вирішувати цю справу грошима, або він погоджується на мої умови, або зустрінемося у суді. <...> Забирай!*

8) Цзянь Хунчен: 不是，这何必呢？你说你一个人带孩子, 他刚放出来, 两家都不容易。能拿钱解决, 拿钱解决吧, 多好啊! *Та ні, для чого ж так? Ну ось ти одна з дитиною, його недавно випустили – вам обом не легко. Якщо можна вирішити питання грошима, то чом би й не вирішити – як би добре було!*

9) Шао Янь: 在你眼里我就是个用钱能摆平的女人, 田景野也这么认为, 是吧? 你们真是把人看扁了! *По-твоему я жінка, яку можна утихомирити грошима – Тянь Цзін'є так думає, так? Ви взагалі мене за пuste місце маєте!*

10) Цзянь Хунчен: 不是，那咱不提钱! 不管怎么说, 老田是孩子爸爸。你不让孩子爸爸见孩子, 这不好吧。 *Та ні, давай не будемо згадувати за гроші! У будь-якому випадку Лао Тянь – батько дитини. Ти не дозволяєш батькові бачитись із дитиною, це ж не (дуже) правильно.*

11) Шао Янь: 这是我跟田景野之间的事情, 用不着你管。 *Це наша з Тянем Цзін'є справа – тебе не стосується.*

12) Цзянь Хунчен: 你再想想..... *Ти ще подумай...*

13) Шао Янь: 你赶快走吧。你要是再不走的话, 我就报警了! (з силою повертає Цзяню картку із грошима) *Йди звідси пошвидше. Якщо ти не підеш, то я викличу поліцію!*

14) Цзянь Хунчен: (тривалий час мовчить, зітхає та виходить)

Розглянемо ще один приклад ГС у неформальному конфліктному дискурсі за допомогою МА пояснення. Сторонами конфлікту є Шао Янь та Цзянь Хунчен. Потерпілий виступає третьою стороною, що, однак, не заважає йому стати на бік Цзяня в питанні грошової компенсації (6). Протягом усього фрагменту комунікації

спостерігаємо використання повних номінацій 邵颜 (1), 简宏成 (2), 田景野 (7), (9), (11), що ми можемо оцінити як прояв дистанціонування зумовленого напруженістю спілкування. Детальніше розглянемо засоби ГС.

Так, у (3) бачимо вживання словосполучення 认错 *rèncuò* (визнати помилку), що вербалізує підкріплений діями директивний МА поступки (Цзянь приніс гроші у якості неформального матеріального відшкодування). Це словосполучення також виконує роль евфемізму – натякає, але не називає гроші, щоб уникнути асоціацій із хабарем. Проте Шао Янь різко відкидає (4) будь-які поступки перед нею, адже не бажає бути навіть мінімально винною перед своїм колишнім чоловіком або його друзями. Щоправда, у репліці (4) жінки також бачимо й засіб ГС спілкування – модальну частку 吧 *ba*: 你走吧, яка пом'якшує висловлювання. У (5) спостерігаємо МА переконання з боку Цзяня. Чоловік використовує відносно м'яку форму заперечення 不是 *bùshì* (не так; ні; зовсім ні), а також наголошує на факті домовленості з хлопцем Шао Янь за допомогою емпатичної конструкції 都.....了 *dōu... le*. Слова Цзянь Хунчена підтверджує потерпілий хлопець (6): 对, 我们都说好了! Після експресивного повторення слів Цзяня потерпілий видає оцінне судження: 这哥们儿挺厚道的, де ми можемо виділити неформальну номінацію солідаризації 哥们儿 *gēmenr* (братан; мужик) і прикметник на позначення моральних чеснот 厚道 *hòudaο* (добродушний; щедрий; уважний), підсилений прислівником 挺 *tǐng* (доволі; досить). Проте ці слова не впливають на Шао Янь: у відповідь жінка ставить ультиматум (7) та відкидає спроби Цзяня підкупити її та її хлопця.

Щоб якось мінімізувати посилений конфлікт, Цзянь вдається до повторного вживання заперечення з пом'якшеною семантикою 不是 *bùshì*, а також задає риторичне запитання з пом'якшуючою модальною часткою 呢 *ne*: 这何必呢? (8). Далі спостерігаємо, за спробами Цзяня помирити жінку з колишнім чоловіком. У його репліці: 两家都不容易, бачимо спробу ГС. На нашу думку, словосполучення 两家 *liǎng jiā* (ви двоє) тут виконує функцію займенника 2-ої особи множини. Підсилене прислівником 都 *dōu* (обидва), а також оформлене оцінним прислівником із

запереченням 不容易 *bù róngyì* (нелегко), це словосполучення сприяє ГС – демонструє розуміння з боку мовця та прагнення знайти раціональні шляхи вирішення конфліктної ситуації. Проте Шао Янь й далі відмовляється від порозумінь із Цзянем, гостро сприймає слова чоловіка та вдається до МА звинувачення (9).

У (10) бачимо, що Цзянь Хунчен вкотре м'яко заперечує слова Шао Янь та трохи змінює тактику – згадує про доньку Тяня Цзін'є та Шао Янь. Виділяємо тут використання солідаризуючого прислівника 1-ої особи множини 咱 *zán*, сполучникову конструкцію із семантикою поступки в аргументації 不管怎么说 *bùguǎn zěnmē shuō* (у будь-якому разі), а також гоноративний префікс 老 *lǎo*- у номінації 老田 *Lǎo Tián*. За нашою оцінкою, використання цієї звичної для Цзяня “приятельської” номінації друга у розмові з його колишньої жінкою може бути засобом ГС, адже показує факт поваги та прийняття із боку соціуму (його друзів) та може опосередковано підсилювати СЛ Тяня. Згадка Цзяня Хунчена про колишнього чоловіка Шао Янь у ролі батька їхньої дитини, а також пом'якшена модальною часткою 吧 *ba* кінцева риторична репліка сприяють ГС: 老田是孩子爸爸。你不让孩子爸爸见孩子，这不好吧 (10).

Зрештою Шао Янь прямо відмовляється далі слухати переконання Цзяня, що ми бачимо у (11) і (13). Вартим уваги тут є заключна пропозиція чоловіка: 你再想想..... (12). Зрозуміло, що у Цзяня Хунчена закінчились аргументи, тому йому не залишається нічого іншого, як м'яко попросити жінку ще трохи подумати над його словами. Бачимо тут редуплікацію дієслова 想 *xiǎng* та прислівник часу 再 *zài*, що послаблюють категоричність висловлювання. У (14) спостерігаємо завершення комунікації: Цзянь витримує павзу, зітхає та мовчки виходить з палати.

Загалом, ГС у цьому фрагменті вважаємо частково успішною: хоча Цзяню Хунчену не вдалось переконати Шао Янь прийняти гроші та помиритись з колишнім чоловіком, проте стриманість та використання засобів ГС допомогли Цзяню уникнути інтенсифікації конфлікту та інших небажаних ускладнень.

3.3. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях докору

Нижче пропонуємо розглянути спроби гармонізації конфлікту в ситуаціях докору. Докір є малоефективним способом урегулювання конфлікту, адже має високий рівень конфліктогенності, проте в МА докору також можемо знайти засоби ГС, що допомагають мовцєві реалізувати свою інтенцію нейтралізації конфлікту.

VII. Ви – староста, до того ж не можна людей бити у вразливій місці (张艺谋, 1992, 00:06:53)

У зав'язці сюжету фільму чоловік головної героїні Вань Цінлай свариться зі старостою села Ваном Шаньтаном. Вань насміхається над старостою села, що у того тільки доньки в сім'ї, за що староста б'є того в пах. У результаті Вань Цінлай тимчасово втрачає працездатність. Цю Цзюй змушена вести чоловіка у візочку до містечка на прийом до лікаря. Задokumentувавши травму, жінка йде до старости, щоб змусити того в певний спосіб вирішити проблему.

1) Цю Цзюй: 村长, 庆来有没有伤, 咱说了也不算。这是医院大夫开的证明, 你看一下, 咋办么? *Старосто, Цінлай отримав забій, чи ні – це не нам вирішувати. Ось довідка від лікаря, перегляньте і скажіть, як вчинити?*

2) Староста: 该咋办, 咋办 (йде у іншу кімнату). *Як треба, так і вчиняй.*

3) Дружина старости: 人家秋菊拿来了, 你看一下. *Цю Цзюй принесла, подивись.*

4) Староста: (до своєї дружини) 你懂个屁! *Та що ти знаєш!*

5) Цю Цзюй: 人是你提的么。你说咋办. *Людину ви били. Скажіть, як треба вчинити?*

6) Староста: 要我说, 问你男人去, 我为啥踢他. *Хочеш, щоб я сказав, то йди запитай свого чоловіка, за що я його вдарив.*

7) Цю Цзюй: 你是村长, 再怎么, 也不能往要命的地方踢. *Ви – староста, до того ж не можна людей бити у вразливій місці.*

8) Староста: 踢了就踢了。你说咋办? *Вдарив, то й вдарив. Що тепер поробиш?*

9) Цю Цзюй: 总得给个说法吧. *Ну, у будь-якому випадку треба щось сказати.*

10) Староста: 我给你个说法, 你甬嫌不好听。我又开腿, 在当院里站着, 让你男人还我一脚, 咋样? *Я тобі щось скажу, тільки не вини мене, якщо не сподобається. (Давай) я розставлю ноги, стану посеред двору і попрошу твого чоловіка вдарити мене у відповідь.*

11) Цю Цзюй: 要是这, 就啥也不说了。 *Якщо так, то краще нічого й не казати.*

12) Староста: 那就啥也甬说了。 *Ну то нічого й не казатиму.*

13) Цю Цзюй: 我就不信没有个说理的地方。 *Ну от я не вірю, що не можна знайти розумний вихід.*

У цьому фрагменті напівформального спілкування бачимо конфлікт між Цю Цзюй і старостою Ваном Шаньтаном. Пан староста не бачить своєї провини у травмуванні чоловіка Цю Цзюй і вважає свої дії справедливими, однак Цю Цзюй із цим абсолютно не згідна – на думку жінки, така поведінка з боку чиновника є неприпустимою. Водночас Цю Цзюй розуміє, що староста – поважна людина та лідер громади, що і зумовлює використання нею засобів ГС для зменшення конфліктогенності своїх слів.

Комунікація героїні із старостою починається зі звертання 村长 *cūnzhǎng* (староста) (1), що є імплементацією максими звертання – звертаючись до кривдника свого чоловіка, Цю Цзюй не порушує етикет. Серед лексичних засобів ГС у (1) також бачимо займенник 1-ої особи множини 咱 *zán*, що є скороченою формою від 咱們 *zánmen* і також виконує функцію солідаризації із співрозмовником. Згадуючи про довідку від лікаря про забій чоловіка (1), Цю Цзюй просить старосту проглянути її, оформлюючи дієслово 看 *kàn* (дивитись) модифікатором кількості 一下 *yíxià* для зменшення категоричності прохання. Репліку героїні завершає запитання 咋办么 *zǎ bàn me* (1). Кінцева емпатична (модальна) частка 么 *me* є діалектним різновидом 嘛 *ma*, що додає МА більшого питального відтінку – зменшує прямоту висловлення.

У (2) бачимо, що староста не готовий до конструктивної розмови і намагається завершити комунікацію, фізично віддаляючись від Цю Цзюй. На це реагує його дружина, яка повторює прохання Цю Цзюй поглянути на довідку (3), зменшуючи

категоричність висловлювання за допомогою модифікатора кількості 一下 *yīxià* і використовуючи перед номінацією жінки за іменем займенник 人家 *rénjiā* для вираження поваги до неї.

На коментар дружини на підтримку Цю Цзюй Ван Шаньтан реагує негативно, вдаючись до приниження дружини (4), а також продовжує ігнорувати відвідувачку. Це стимулює Цю Цзюй повторити своє запитання з більшою прямоотою (5), на що староста, намагаючись зняти із себе відповідальність, відсилає її до свого чоловіка (6). У відповідь на спробу втекти від відповідальності Цю Цзюй вдається до маніпуляції – МА докору (7): 你是村长，再怎么，也不能往要命的地方踢. Тут ми бачимо використання номінації за посадою, що, на наш погляд, слугує засобом ГС – у культурі з високою увагою до ієрархій згадка про посаду співрозмовника слугує способом зменшити конфлікт, адже таке звертання або номінація є способом “ратифікації” ієрархічного порядку та підкреслення місця співрозмовника в ньому. Дорікаючи старості за побиття чоловіка у пах, Цю Цзюй уживає евфемізм 要命的地方 *yàomìngde dìfāng* (вразливе місце) замість прямої згадки статевого органу, що дещо зменшує рівень загрози такого МА. Таке “м’яке” дорікання Ван Шаньтан не приймає близько до серця (8), це змушує жінку перейти до завуальованого вираження бажання отримати якусь компенсацію (9): 总得给个说法吧. Бачимо тут вживання евфемізму 说法 *shuōfǎ* (формулювання, слова) замість прямої згадки про бажані поступки або дії старости оформлене модальною часткою 吧 *ba*, що зменшує директивність МА. Далі спостерігаємо провокацію з боку старости (10) та усвідомлення Цю Цзюй своєї комунікативної невдачі (11), що однак не заважає їй залишити відкритий канал для теоретичного раціонального врегулювання конфлікту у майбутньому (12).

Так, описані нами засоби ГС, якими послуговувалась Цю Цзюй у виголошенні небезпечного МА, дали змогу жінці тримати конфліктну ситуацію під контролем і не допустити подальшої ескалації конфлікту.

3.4. Засоби нейтралізації конфлікту в ситуаціях відмови

Вартим уваги є також використання засобів ГС за у ситуаціях відмови. У китайській мовленнєвій культурі пряма відмова є неприйнятною. Особливо чітко це видно у напівформальній та формальній комунікації. Так, спілкуючись із західними бізнес партнерами, китайська сторона більш схильна уникати прямої відмови або заперечення слів співрозмовника. Це часто призводить до непорозумінь, адже китайська обіцянка або вираження згоди не завжди виражають реальну інтенцію людини. На нашу думку, саме у аналізі МА відмови, у конфліктних ситуаціях зокрема, ми можемо глибше зрозуміти китайський мовленнєвий етикет.

VIII. Вчителю, я вік не забуду Вашу до мене ласку! (уривок з роману “Мусульманські похорони”, с. 125-126.)

Для того, щоб повернути борг за по-необережності зіпсоване замовлення свого колишнього майстра Ляна Іціна, його прийомний син Хань Цзиці вирішує піти на службу до бізнес партнера Ляна – Пу Шоучана. Після трьох років служби Хань Цзиці вдалось майстерно відтворити попередньо зіпсоване замовлення – нефритову фігуру коштовного кораблика, та повернути борг майстра Ляна. Бажаючи повернутись до своєї прийомної сім'ї та розпочати свою власну справу, Хань Цзиці вирішує звільнитись зі служби у магазині Пу Шоучана.

1) 蒲寿昌大吃一惊，阴沉着脸说：“什么？走？你……你这个忘恩负义的东西！当初梁亦清对你那么好，他一死，你翻脸不认账，就急着投靠我；我瞅着你可怜，才收留了你，没想到，到头来你又对我来这一套？我真后悔当初瞎了眼，没看清你是个反复无常的小人！人，得讲良心啊，这三年里头，我没有亏待你吧？想走就走？不知道汇远斋的规矩吗：‘只许东辞伙，不许伙辞东！’” Пу Шоучан сильно здивувався та з похмурым виглядом сказав: “Що? Піти? Ти...ти невдячне створіння! Спершу Лян Іцін так добре до тебе поставився, але, як тільки він помер, ти раптом про все забув і швиденько прибіг до мене; побачивши, який ти бідненький, я й прийняв тебе. Не очікував, що зрештою ти зі мною так само поведешся. Шкода я тоді був сліпий, не розгледів, яка ти ненадійна підла людина! У людини ж має бути совість: за ці три

роки, я хіба з тобою несправделиво повіся? Захотів іти й ідеши? Хіба не знаєши правил магазину “Хуейюань”: “Тільки власник може звільнити працівника, працівнику не дозволяється самому йти”!”

2) 韩子奇却出人意外地平静, 一双清澈的眼睛望着蒲绶昌说: “师傅, 您对我的恩典, 我一辈子也忘不了! 三年的饭钱, 我用宝船、用三年干的活儿还清了; 我本来就是只答应为您做一件宝船, 求您给我一碗饭吃, 并没有卖给您终身为奴啊! 您要留我, 也行, 可有条: 第一, 您把宝船拿出来, 指出我哪儿做得有差错; 第二, 您把咱们的师徒契约拿出来, 重订还是再续日子, 都可以商量。我以后的月薪多少, 您也说个数!” *Проте Хань Цзиці залишився на диво спокійним, тверезо глянувши на Пу Шоучана, промовив: “Вчителю, я вік не забуду Вашу до мене ласку! Кошти за три роки харчування я повністю повернув (Вам) у вигляді коштовного кораблика та трьох років своєї праці; спершу я лише обіцяв зробити для Вас один кораблик. Попросивши Вас дати мені миску рису, я не перетворився на Вашого довічного раба! Якщо Ви хочете залишити мене, я теж не проти, проте маю дві умови: по-перше, принесіть сюди коштовний кораблик і вкажіть на недоліки моєї роботи; по-друге, принесіть наш контракт: заново підписати або ж продовжити його термін дії – про все можна домовитись. Ви також зможете визначити мою подальшу зарплатню!”*

У цьому фрагменті напівформальної конфліктної ситуації бачимо комунікацію поважного бізнесмена, власника магазину нефритових коштовностей та антикваріату – пана Пу Шоучана, та його учня – молодого та здібного хлопця хуейської народності Ханя Цзиці. Комунікативний фрагмент починається одразу з експресивної реакції Пу Шоучана на слова хлопця про звільнення – репліку про бажання Ханя Цзиці піти з “Хуейюань” авторка роману залишає поза увагою.

Так, у (1) бачимо вербалізацію конфліктного дискурсу з боку пана Пу. Чоловік вдається до директивних МА приниження співрозмовника: 你这个忘恩负义的东西; 你翻脸不认账; 瞅着你可怜; 没看清你是个反复无常的小人, а також намагається переконати учня залишитись шляхом моралізаторства: 人, 得讲良心啊, і використання ультимативного риторичного ствердження: 不知道汇远斋的规矩吗:

‘只许东辞伙，不许伙辞东！’。 Бачимо, що слова Пу Шоучана не послаблюють бажання Ханя відмовитись від задуманого, проте хлопець дещо змінює тактику. Так, хлопець вдається до маніпулятивної тактики позитиву: 师傅，您对我的恩典，我一辈子也忘不了 (2). Виділяємо тут гоноративне звертання із семантикою поваги 师傅 *shīfu* (вчителю), а використання займенника 2-ої особи однини 您 *nín* (Ви). Також бачимо вживання експресивного сталого виразу: 一辈子也忘不了, що, на нашу думку, сприяє ГС.

Упродовж усієї комунікації з Пу Шоучаном Хань Цзиці послідовно вживає займенник 您 *nín*, що є дотриманням етикетних норм і максими звертання за Гу Юого: незважаючи на приниження з боку Пу, а також приховану інтенцію хлопця (бажання чимшвидше покинути службу на скупого чоловіка і кривдника його прийомної сім'ї), спілкування із старшим за віком і статусом вимагає вживання ввічливих форм звертання.

Також розглянемо використання Ханєм поважливого звертання 师傅 *shīfu* (вчителю). За сюжетом роману, Пу Шоучан майже нічого не бажав вчити Ханя, а тримав його радше як безкоштовну робочу силу. Як ми бачимо з репліки Ханя Цзиці: (我) 并没有卖给您终身为奴啊, хлопець чудово це розуміє. Вживання такого звертання можна пояснити культурною традицією китайців великої поваги до старших, особливо – вчителів. Так, навіть поганий вчитель є кращим за його відсутність. Цікаво, що, починаючи із другої половини ХХ століття, вживання звертання 师傅 *shīfu* стає нормативним у комунікації не тільки з вчителем, наставником, а й умілим працівником, що працює руками.

Як пом'якшуючий засіб небезпечного МА заперечення: (我) 并没有卖给您终身为奴啊, виділяємо емфатичну конструкцію заперечення з кінцевою модальною часткою 啊 *a*: 并没有.....啊 *bìng méiyǒu...a* (анітрохи не...). За сюжетом ми знаємо, що, прийнявши хлопця на службу, Пу Шоучан і Хань Цзиці не уклали жодного контракту; матеріальна компенсація за роботу хлопця також не передбачалась. Однак у репліці Ханя ми зустрічаємо такий МА: 您把咱们的师徒契约拿出来，重订还是再

续日子, 都可以商量。我以后的月薪多少, 您也说个数。Очевидно, що обидва комуніканти розуміють факт відсутності будь-яких писемних домовленостей між ними. Цю репліку Ханя ми трактуємо як непрямий МА відмови. Йдучи на таку конфронтацію з Пу Шоучанем, хлопець вживає солідаризуючий присвійний займенник 咱们的 *zánmen de*, а також показує відкритість до компромісу: 都可以商量; 您也说个数. Щоправда, останні лише створюють видимість готовності до компромісу, а не передають реальну інтенцію Ханя – будь-що припинити працювати на Пу Шоучана.

Так, вживання засобів ГС у конфліктному дискурсі у ситуаціях відмови дозволяє мовцеві уникати або послаблювати пряму експресивну конфронтацію та зберігати СЛ обом сторонам комунікації, щоправда, варто зазначити, що частково конфлікт й надалі зберігається, проте у “холодній” формі, замаскований формальною ввічливістю.

Висновки до 3 розділу

Працюючи із відібраними комунікативними фрагментами конфліктного дискурсу на матеріалі китайськомовного художнього та кінематографічного дискурсу, ми виявили та проаналізували засоби ГС. Основними лексичними засобами нейтралізації конфлікту у ситуаціях вибачення, переконання, погрози і відмови постають гоноративи (师傅, 孙大姐, 贵姓), форми звертання та номінації, що регулюються максимою звертання за Гу Юею (兄弟, 哥们儿, 警察同志, 那总, 彭总, 阿姨, 村长), етикетні конструкції (请你吃个饭, 不好意思, 对不起, 麻烦您, 没关系, 都怪我), пом’якшувальний прислівник 有点, прислівники-підсилювачі (真, 真是, 确实, 实在, 的确, 挺, 倒, 并), прислівники часу (下次, 再), евфемізми (情况, 教训, 要命的地方, 说法, 认错 (у значенні дати хабаря)), солідаризуючий займенник 1-ої особи множини 咱们, займенник 3-ої особи однини 人家, модифікатор кількості 一下, ідіоми з позитивною конотацією (大人有大量, 洗心革面, 弃暗投明, 改过自新, 负荆请罪),

слова, солідаризуючі жарти (像小偷的名). Серед морфологічних засобів ГС у конфліктному дискурсі виділяємо: редуплікацію (小小, 抬抬, 讲讲说), гоноративний префікс 老 (老金总, 老田), зменшувально-пестливий префікс 小 (小张); серед синтаксичних – риторичні питальні конструкції (会有什么……啊, 知道吗, 这何必呢, 能有啥……), підсилювальні (емфатичні) конструкції (是……(的), 是…了, 都是…), постпозитивні (кінцеві) модальні (емфатичні) частки (吧、啊、呢、嘛、么、而已).

У ході аналізу ми також виявили відмінність у значеннях та вживанні прислівників 2-ої особи однини 你, 您 від їхніх аналогів при перекладі на українську мову, що зумовлено традицією китайського мовного і культурного етикету.

ВИСНОВКИ

Потреба у ГС зумовлена неминучістю конфліктів у повсякденному житті людини. Основним інструментом ГС спілкування постає лінгвістична КВ – одна з мовних універсалій, яка, однак, має відмінну реалізацію у різних мовах. Особливості вербалізації цієї категорії в тій чи іншій мові зумовлені фонетичними, граматичними та лексичними відмінностями цих мов, а також соціальним етикетом, властивим певній культурі. Успішна та гармонійна міжкультурна комунікація без розуміння спільних і відмінних рис у реалізації КВ та комунікативних стратегій і тактик, які її репрезентують, у рідній та іноземній мові – неможлива.

Дослідження КВ крізь призму мовознавчих студій беруть витoki із середини ХХ ст. Панівною теорією КВ постає лінгвопрагматична модель увічливості П. Браун і С. Левінсона, які розглядають КВ як комплекс комунікативних стратегій ГС. Значної популярності також набув погляд на КВ як на систему правил комунікативного етикету – максим, уперше запропонований П. Грайсом і доповнений Р. Лакофф, Дж. Лічем, Гу Юеґо та ін.

КВ є складним феноменом, тому для її опису та досліджень лінгвісти вдаються до використання інструментарію з різних розділів лінгвістики та суміжних гуманітарних наук, уводячи в науковий обіг поняття СЛ, увічливості зближення/дистанціонування, МА, максим, фреймів, комунікативних стратегій і тактик тощо.

У сучасних наукових студіях дискурсивного та інтеракційного аналізу обстоюється думка про необхідність висвітлення КВ з урахуванням екстралінгвальних факторів. До сьогодні триває наукова дискусія про природу феномену увічливості, його зв'язок із мовленнєвим, соціальним етикетом, а також із практичною необхідністю вирішувати конфлікти.

Дослідження КВ та засобів ГС у сучасній китайській мові є актуальними не тільки з позицій лінгвопрагматики, але й з боку історії культури та мови. Чимала кількість писемних пам'яток, а також повага до традицій у сучасному Китаї дають можливість науковцям проаналізувати репрезентацію мовленнєвого етикету в китайській мові в синхронії та діахронії. Хоча лінгвістичні дослідження КВ почались

у Китаї лише у кін. ХХ ст., початок наукового диспуту щодо природи етикету та його правил пов'язують із діяльністю Конфуція в середині I тис. до н. е. Сучасні китайські вчені Ху Цзінсянь Гу Юого, Ши Сяовой та Мао Роберт Лумін, що вивчають КВ у сучасній китайській мові констатують необхідність культурної адаптації її дослідницьких моделей.

Дослідження конфліктного дискурсу залишаються у фокусі сучасних лінгвопрагматичних студій. Проте учені й досі ведуть дискусії щодо визначення конфліктного дискурсу, а також шляхів гармонізації конфліктів, що лише стимулює нас до поглиблення досліджень у цій сфері.

Методологічна база сучасних лінгвопрагматичних студій з кожним днем поповнюється новими методами і методиками досліджень. У мовознавчому аналізі комунікації широко застосовуються підходи з інших наук, зокрема психології. Із невпинним розвитком технологій і діджиталізацією, вченим стають доступні нові джерела досліджень: кінодискурс та інтернет-дискурс. У цьому ми бачимо значні перспективи наукового розвитку для молодого покоління лінгвопрагматиків.

Результати нашого дослідження засобів ГС у китайськомовному конфліктному дискурсі показали, що найпоширенішими засобами нейтралізації конфліктів у ситуаціях вибачення, переконання, докору та заперечення виступають лексичні, морфологічні і синтаксичні засоби вербалізації КВ. Особливої уваги заслуговує дослідження стратегій та тактик нейтралізації конфліктів у сучасній китайській мові та заглиблення в лінгвокультурні аспекти комунікації. Так, саме в цьому криється глибше розуміння правил китайського мовленнєвого етикету та принципів ГС.

Вартим уваги є також дослідження комунікації різних стилів. Так, неформальне, напівформальне і формальне спілкування передбачає використання дещо відмінних мовних засобів. Зі збільшенням формальності комунікації спостерігаємо збільшення частотності використання усталених етикетних конструкцій, що походять із традиційної китайської писемної мови 文言 wén yán, вплив якої ще досі залишається помітним у китайському суспільстві, що можна пояснити культурним ренесансом, який супроводжує стрімке економічне зростання Китаю з кінця 70-х років ХХ ст..

Перспективу наших подальших наукових розвідок, присвячених засобам ГС у конфліктному дискурсі, вбачаємо у розширенні нашої картотеки, встановленні зв'язку між засобами ГС та такими екстралінгвальними факторами інтеракції, як стать співрозмовників, їх вік, соціальний статус, національна належність тощо. Точність і об'єктивність наших подальших досліджень зможе покращити залучення статистичних методів роботи з комунікативним матеріалом, а також проведення польових досліджень у формі анкетування.

摘要

本论文主题为“现代汉语冲突话语中的沟通协调手段：语言学角度”。

礼貌范畴是语言中某文化礼仪的实现也是沟通协调的工具。尽管礼貌范畴是语言共性，各种文化采用不同实现礼貌范畴方式和手段。冲突和矛盾是人类生活中的不可避免的现象，而研究不同文化语言中的沟通协调的方式和手段利于提高跨文化交流的有效性。

本论文由三篇组成。第一篇中所描述的是礼貌范畴的语言学研究历史、礼貌范畴、语言礼仪和沟通协调概念的区别、中国文化对礼貌的理解。在本论文的第二篇中我们细看冲突话语语用学研究的特点并解释本论文所使用研究方法与选材准则。本研究所使用的材料库由本人在现代汉语文学和电影话语中选出的，总共为44个冲突话语片段，其中8个为最有代表性的说明例子。本论文的第三篇的内容为现代汉语冲突话语中的沟通协调手段的应用研究。

我们研究结果显示，现代汉语冲突话语中的沟通协调手段大体上是与实现礼貌范畴的手段相似。冲突交际情景正式程度越高，沟通协调的手段越正式。我们所发现的削弱或将冲突话语中的对抗性减至最小的沟通协调手段分为词汇手段，如：敬辞、妥当称呼形式、礼貌用语、直言削弱副词、强调副词、时间副词、委婉词语、第一人复数称代词“咱们”、第三人单数称代词“他人”、数量词“一下”、褒义成语、促使男人集体团结的讽刺话与笑话；词法手段，如：动词性和形容词性复语、敬辞前缀“老”、指小表爱前缀“小”；句法手段，如：疑问句、句尾语气词（吧、啊、呢、嘛、么、而已）与强调语法结构等。我们也发现了“你”和“您”称代词的不均衡用法现象，并提供其解释。本研究结果显示冲突解决效率最高的语言行为即道歉、说明和安慰，第三方参与对话调解也极有效。

关键词：沟通协调；冲突话语；礼貌范畴；语言礼仪；文化差异。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Апресян, Р. Г. (2001). *Етика*. Відновлено з https://iphras.ru/enc_eth/107.html
- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Київ: Академія.
- Бацевич, Ф. С. (2010). *Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія*. Львів: ПАІС.
- Бацевич, Ф. С. (2011). *Вступ до лінгвістичної прагматики*. Київ: Видавничий центр “Академія”.
- Вебер, М. (1994). *Протестантська етика і дух капіталізму*. Київ: Основи.
- Данильчук, Д. В. *Акт мовленнєвий*. Відновлено з <https://vue.gov.ua/Акт мовленнєвий>.
- Дискурс. (2022, 20 квітня), Wikipedia. Відновлено з <https://uk.wikipedia.org/wiki/Дискурс>
- Єрмоленко, С. Я., & Русанівський, В. М. (Ред.). (1990). *Культура української мови: Довідник*. Київ: Либідь.
- Жеребило, Т. В. (2011). *Термины и понятия лингвистики: Общее языкознание. Социолингвистика: Словарь-справочник*. Назрань: Пилигрим.
- Завальська, Л. В. (2019). Основні принципи лінгвопрагматичного аналізу політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 38(3), 61-64.
- Земская, Е. А. (1994). *Категория вежливости в контексте речевых действий*. Москва: Наука.
- Карасик, В. И. (1991). *Язык социального статуса*. Москва: б. и.
- Козлова, В. В. (2016). Стратегія гармонізації в англomовному парентальному дискурсі. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал*, 11/12 (1), 280–285.
- Ларина, Т. В. (2003). Вежливость как коммуникативная категория: Вежливость как предмет лингвистического изучения. *Коммуникативное поведение*, 17, 10-22.
- Литовченко, В. М. (1987). Еліптичні конструкції мовного етикету. *Українське мовознавство*, 14, 126-131.
- Миронюк, О. М. (2006). *Історія українського мовного етикету: Звертання*. Київ: Логос.

- Нестеренко, В. *Етикет*. Відновлено з <https://slovnyk.me/dict/fes/етикет>.
- Николаев, В. Г., & Левит, С. Я. (Ред.). (1998). *Культурология. XX век: энциклопедия: Ритуал*. Санкт-Петербург: б. и.
- Орлов, Г. А. (1991). *Современная английская речь*. Москва: Высшая школа.
- Політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 38(3), 61-64.
- Руднева, Е. А. (2018). Стратегии лингвистической вежливости в спонтанном речевом взаимодействии. (Дис. канд. фил. наук) Институт лингвистических исследований Российской академии наук, Санкт-Петербург.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: Напрями та проблеми: підручник*. Полтава: Довкілля-К.
- Стернин, И. А. (2003). Вежливость как коммуникативная категория: Проблема описания вежливости как коммуникативной категории *Коммуникативное поведение*, 17, 22–47.
- Стернин, И. А., Ларина, Т. В., & Стернина, М. А. (2003) *Очерк английского коммуникативного поведения*. Воронеж: Истоки.
- Сусов, И. П. (2009). *Лингвистическая прагматика*. Винница: Нова книга.
- Тичер, С., Мейер, М., Водак, Р., & Веттер. Е. (2009). *Методы анализа текста и дискурса*. Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр.
- Фабіан, М. П. (2014). Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 12, 7-13.
- Формановская, Н. И. (1987). *Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты*. Москва: Русский язык.
- Формановская, Н. И. (2005). *Культура общения и речевой этикет*. Москва: Издательство ИКАР.
- Шкіцький, О. В., Любимова, Ю. С., & Решетник, О. А. (Ред.). (2022). Кінодискурс як актуальний матеріал лінгвістичних досліджень засобів гармонізації спілкування у сучасній китайській мові. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції “Україна у транскультурному й мультикультурному світі”, що відбувалась 25 травня 2022 року у Київському

національному лінгвістичному університеті (с. 234-236). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Arundale, R. (2010). Constituting face in conversation: face, facework and interactional achievement. *Journal of Pragmatics*, 42, 2078–2105.

Arundale, R. (2013). Conceptualizing 'interaction' in interpersonal pragmatics: Implications for understanding and research. *Journal of Pragmatics*, 58, 12–26.

Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: University Press.

Berne, E. (1964). *Games People Play*. New York: Grove Press, Inc.

Boggs, S. T. (1978). The development of verbal disputing in part-Hawaiian children. *Language in Society*, 7(3), 325-344.

Bolotnikova, A., & Lotosz, M. (2019). Kategoria grzeczności w aspekcie komunikacji międzynarodowej, *Молодий вчений*, 5, 31–34.

Brenneis, D., & Lein, L. (1977). “You Fruithead”: A Sociolinguistic Approach to Children's Dispute Settlement. In S. Ervin-Tripp, et al. (Eds.). *Child Discourse* (pp. 49-65). New York: Academic Press.

Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eckert, P., & McConnell-Ginet, P. (1992). *Communities of practice: Where language, gender, and power all live*, Proceedings of the Second Berkeley Women and Language Conference, April 4 and 5, 1992. Berkeley: Berkeley Women and Language Group, University of California.

Eelen, G. (2001). *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St Jerome Publishing.

Eisenberg, A. R., & Garvey C. (1981). Children's use of verbal strategies in resolving conflicts. *Discourse Processes*, 4(2): 149-170.

Fraser, B. (1990). Perspectives on politeness. *Journal of Pragmatics*, 14, 219–236.

Geyer, N. (2008). *Discourse and Politeness: Ambivalent Face in Japanese*. London, New York: Continuum.

Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour: On Face-Work: An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction*. New York: Pantheon Books.

- Grainger, K. (2011). 'First order' and 'second order' politeness: Institutional and intercultural contexts. In Linguistic Politeness Research Group (Ed.), *Discursive approaches to politeness* (pp. 167-188). Berlin, New York: De Gruyter Mouton.
- Grice, H. P. (1975). *Logic and conversation*. Retrieved from <https://www.ucl.ac.uk/lis/studypacks/Grice-Logic.pdf>
- Grimshaw, A. D. (1990). *Conflict Talk: Sociolinguistic Investigations of Arguments in Conversations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gu, Y. (1990). Politeness phenomena in modern Chinese. *Journal of Pragmatics*, 14, 237–257.
- Haugh, M. (2013). Im/politeness, social practice and the participation order. *Journal of Pragmatics*, 58, 52–72.
- Haugh, M., & Watanabe, Y. (2018). (Im)politeness Theory. In B. Vine (Ed.), *The Routledge Handbook of Language in the Workplace* (pp. 65–76). London: Routledge.
- Honda, A. (2002). Conflict management in Japanese public affairs talk shows. *Journal of Pragmatics*, 34(5), 573-608.
- Hu, H. C. (1944). The Chinese concepts of “face”. *American Anthropologist*, 46, 45-64.
- Hymes, D. H. (1986). Discourse: Scope without depth. *International Journal of the Sociology of Language*, 57, 49–89.
- Ide, S. (1989). Formal Forms and Discernment: Two neglected aspects of linguistic politeness. *Multilingua*, 8, 223–248.
- Jacquemet, M. (2006). Verbal conflict. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of Language & Linguistics* (2nd edition, vol. 14, pp. 400-406). Oxford: Elsevier.
- Kadar, D., & Haugh, M. (2013). *Understanding of Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, R. (1990). *Talking power: The politics of language in our lives*. New York: Basic Books.
- Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. Harlow: Longman.
- Leech, G. N. (2014). *The pragmatics of politeness*. Oxford: Oxford University Press.
- Leech, G. N., & Larina, T. (2014). Politeness: West and East. *Вестник РУДН, серия Лингвистика*, 4, 9–34.

- Leung, S. (2002). Conflict talk: A discourse analytical perspective. *Teachers College, Columbia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics*, 3, 1-19.
- Lin, H. H. (2005). *Contextualizing linguistic politeness in Chinese – a socio-pragmatic approach with examples from persuasive sales talk in Taiwan mandarin*. (Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree). The Ohio State University, Columbus.
- Mao, L. R. (1994). Beyond politeness theory: 'Face' revisited and renewed. *Journal of Pragmatics*, 21 (5), 451-486.
- Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the Universality of Face: Politeness Phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, 12, 403–426.
- Mills, S. (2003). *Gender and Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Driscoll, J. (2017). Face and (im) politeness. In J. Culpeper, M. Haugh, D. Kadar (Ed.), *The Palgrave handbook of linguistic (im) politeness* (pp. 89–118), Basingstoke: Palgrave Macmillan Ltd.
- Rožina, G., & Karapetjana I. (2020). Harmonization Of Communication In Professional Setting. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*, 10, 134–148.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1983). *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Terkourafi, M. (2005a). An argument for a frame-based approach to politeness: evidence from the use of the imperative in Cypriot Greek. In R. T. Lakoff, S. Ide (Ed.), *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness* (pp. 99-116). Philadelphia: John Benjamins.
- Terkourafi, M. (2005b). Beyond the micro-level in politeness research. *Journal of Politeness Research*, 1, 237–262.
- Terkourafi, M. (2019). Im/politeness: A 21st Century Appraisal, *Foreign Languages and Their Teaching* 1(6), 1-17.
- Vuchinich, S. (1990). The sequential organization of closing in verbal family conflict. In A. D. Grimshaw (Ed.), *Conflict Talk: Sociolinguistic Investigations in Conversations* (pp. 139-160). Cambridge: Cambridge University Press.

Watts, R. J. (2003). *Politeness (Key Topics in Sociolinguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press.

赖小玉. (2011). 汉语语境下夫妻间冲突性话语的顺应性研究. *外语学刊*, 4, 59-63.

礼貌. 取自 http://www.hydc.com/cd/htm_a/20145.htm

冉永平. (2010). 冲突性话语的语用学研究概述. *外语教学*, 1, 1-6.

史晓伟. (2002). 从文化差异分析布朗和莱文森的礼貌行为模式. *银山学刊*, 3, 19-21.

张结根. (2017). 冲突话语定义再商榷. *浙江外国语学院学报*, 4, 17-22.

赵英玲. (2004). 冲突话语分析. *外语学刊*, 5, 37-42.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 阿耐. (编剧), & 简川訦. (导演). (2022). 相逢时节 23 (第 23 集) [电视剧]. 在侯鸿亮. (制片人), *相逢时节*. 东阳正午阳光影视有限公司.
- 霍达. (2015). *穆斯林的葬礼* (第 3 版). 北京十月文艺出版社.
- 李海兵, 杨景标. (编剧), & 付滢, 孟令宇 (导演). (2021). 乡村爱情 13-1 (第 13 季, 第 1 集) [网络剧]. 在金鸿鸣 (制片人), *乡村爱情 13*. 优酷信息技术 (北京) 有限公司, 霍尔果斯凡达影业有限公司, 辽宁民间艺术团有限公司.
- 说文解字: 七夕, 不得无礼!* 取自 https://www.sohu.com/a/247406847_184802
- 袁子弹. (编剧), & 李雪. (导演). (2022), 欢迎光临 5 (第 5 集) [电视剧]. 在侯鸿亮 (制片人), *欢迎光临*. 东阳正午阳光影视有限公司, 上海三次元影业有限公司.
- 张挺. (编剧), & 安建. (导演). (2018a). 创业时代 1 (第 1 集) [电视剧]. 在路珂, 张薇 (制片人), *创业时代*. 浙江华策影视股份有限公司.
- 张挺. (编剧), & 安建. (导演). (2018b). 创业时代 3 (第 3 集) [电视剧]. 在路珂, 张薇 (制片人), *创业时代*. 浙江华策影视股份有限公司.
- 张挺. (编剧), & 安建. (导演). (2018c). 创业时代 39 (第 39 集) [电视剧]. 在路珂, 张薇 (制片人), *创业时代*. 浙江华策影视股份有限公司.
- 张艺谋. (导演). (1992). *秋菊打官司* [电影]. 银都机构有限公司.